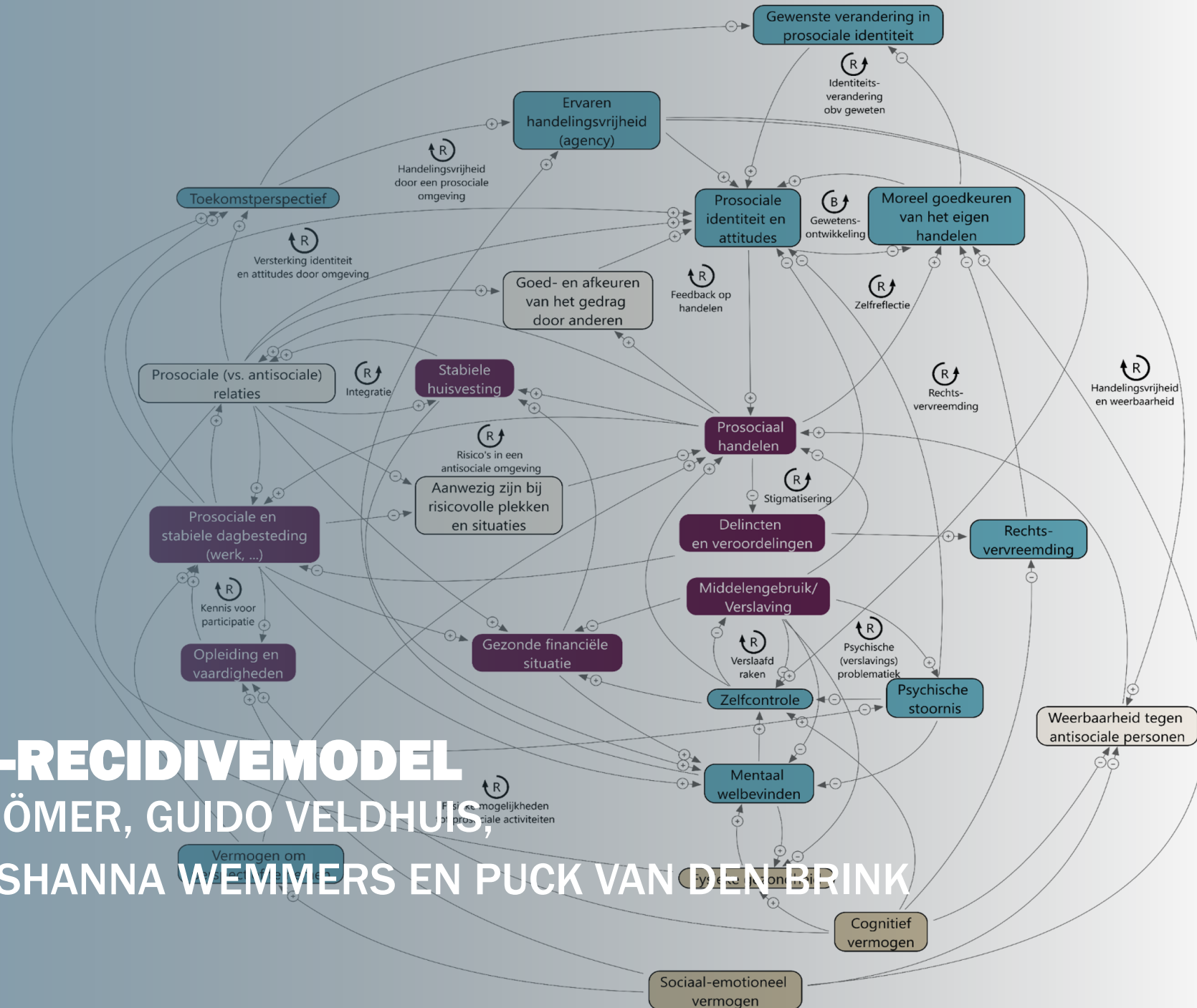
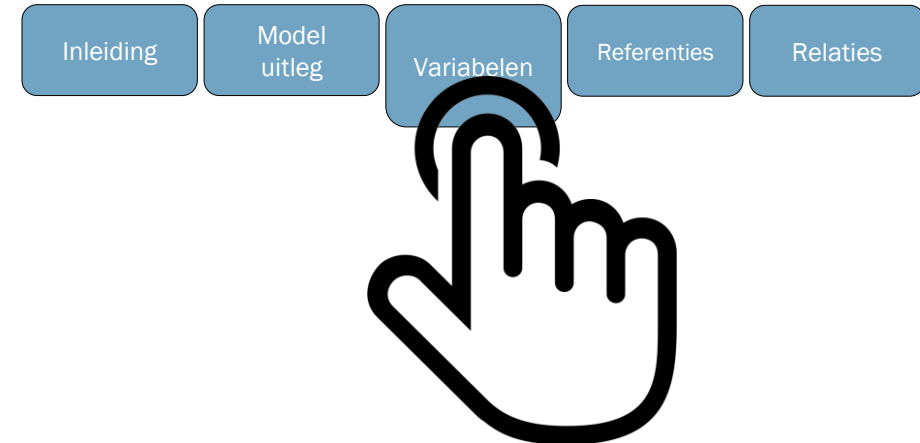

› **BIJLAGE MARVEL-RECIDIVEMODEL**
2023 | RÉMON TEN BHÖMER, GUIDO VELDHUIS,
CÉLESTINE DE ZEEUW, SHANNA WEMMERS EN PUCK VAN DEN BRINK

› LEESWIJZER

- › Voor u ligt de bijlage tot de rapportage van het MARVEL-recidivemodel 2023. Hierin vindt u de uitleg van de belangrijkste feedback effecten (model uitleg), de modelvariabelen en de onderliggende wetenschappelijke literatuur (variabelen), de referenties (referenties) en de oorzakelijke relaties (relaties)
- › Deze rapportage is interactief en het menu is klikbaar. Zo kunt u makkelijk navigeren door het document.
- › Contactpersonen
 - › Rémon ten Bhömer (remon.tenbhomer@tno.nl)
 - › Guido Veldhuis (guido.veldhuis@tno.nl)
 - › Helga Ezendam (h.ezendam@minjenv.nl)
 - › Max Korteweg (m.korteweg@minjenv.nl)

› FEEDBACKLOOPS

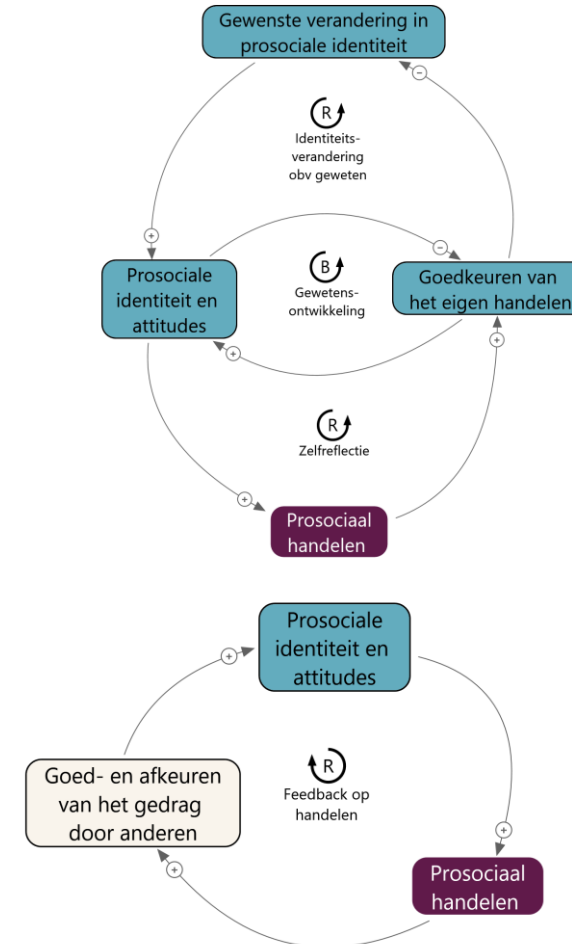
› Op de volgende pagina's zullen enkel feedbackloops worden uitgelicht.

› Identiteitsverandering en gewetensontwikkeling

› Als een persoon tevreden is met zijn identiteit en attitudes en hier ook naar handelt zal een persoon zichzelf vooral bevestigen. Een kleine verandering, bijvoorbeeld een nieuwe toekomstdroom, kan een proces van identiteitsverandering en gewetensontwikkeling in gang zetten. Als er een wrijving ontstaat tussen de identiteit, attitudes en het handelen dan kan de persoon via zelfreflectie tot het inzicht komen dat een verandering in gedrag noodzakelijk is. Dit kan ook tot een meer fundamentele wens leiden om de identiteit te veranderen, bijvoorbeeld naar een nieuwe levensrol als vader.

› Feedback op handelen

› De identiteit en de attitudes van een persoon worden deels bepaald door sociale invloed. In actieve zin, doordat sociale relaties reageren op het gedrag, maar ook in passieve zin, doordat een persoon zich spiegelt aan zijn of haar relaties. Identiteit en attitudes zijn vervolgens van invloed op het handelen. Dit kan een zelfversterkend proces veroorzaken waarin een persoon de identiteit, attitudes en het handelen vormt naar die van de sociale relaties.

› FEEDBACKLOOPS

› Stigmatisering

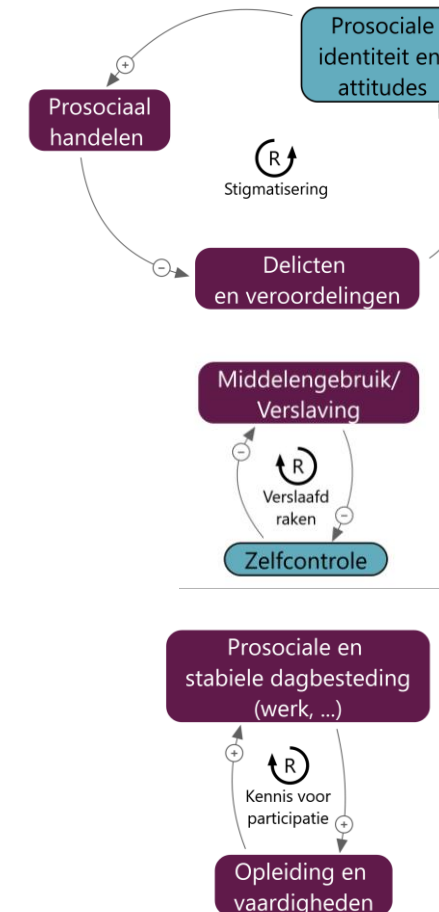
- › Wanneer een persoon antisociaal handelt en uiteindelijk ook delicten pleegt kan dit wel of niet leiden tot een arrestatie en veroordeling. Delinquent gedrag (in het verleden) kan er echter ook toe leiden dat iemand ervaart het stigma te dragen van crimineel, bijvoorbeeld door de reactie van de sociale omgeving. Een stigma kan een criminele identiteit en attitude bevestigen wat kan leiden tot een versterkend effect.

› Verslaafd raken

- › Het gebruik van middelen leidt tot een verlaagde zelfcontrole. Het verlies aan zelfcontrole zorgt voor het toegeven aan het gebruik van het middel, waardoor over tijd een verslaving ontstaat.

› Kennis voor participatie

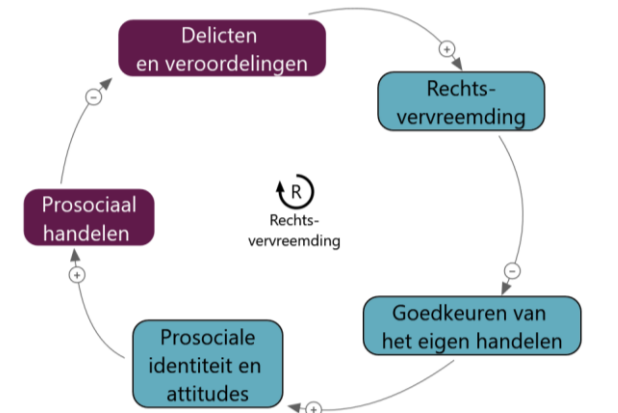
- › Wanneer een persoon op een prosociale manier deelneemt aan de maatschappij zal de persoon de vaardigheden opbouwen die het mogelijk maken om op een prosociale manier te participeren in de maatschappij. Dit leidt weer tot sociale kansen (werk etc.) waarin meer vaardigheden verworven kunnen worden.

› FEEDBACKLOOPS

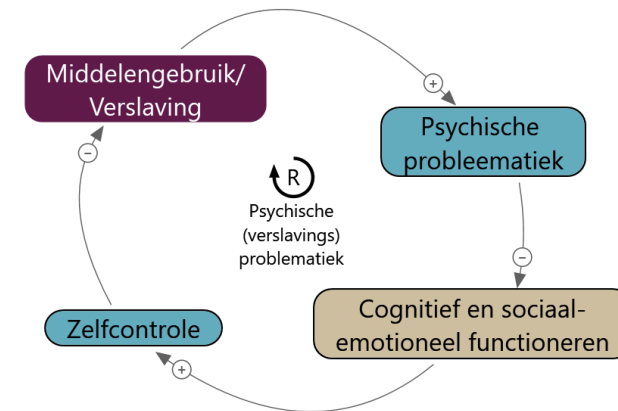
› Rechtsvervreemding

- › Wanneer een persoon delicten pleegt en in aanraking komt met justitie is de kans aanwezig dat in dit proces rechtsvervreemding optreedt. Rechtsvervreemding leidt tot een afkeer van de overheid of tot wanhoop. Dit kan leiden tot een identiteit en attitudes waarmee iemand zich buiten de maatschappij plaatst. Dit betekent ook dat deze persoon minder geneigd zal zijn om te handelen naar de normen en waarden van de maatschappij. Paradoxaal kan dit nou juist leiden tot meer contact met het recht, wat dit proces verder versterkt.

› Psychische (verslaving) problematiek

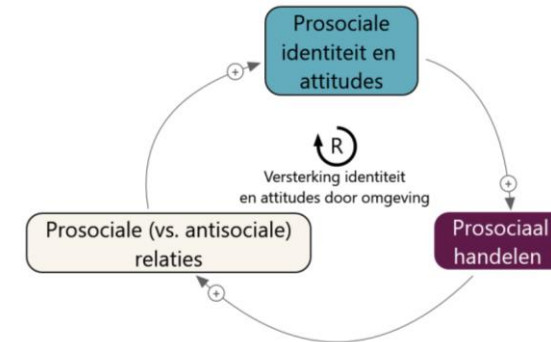
- › Het gebruik van middelen kan de al bestaande psychische problematiek versterken. Hierdoor wordt het cognitief en socialemotioneel functioneren verlaagd en daarmee ook de zelfcontrole. Dit kan vervolgens leiden tot meer middelengebruik. Hierdoor ontstaat een risico om bestaande psychische problematiek en afhankelijkheid langdurig of blijvend te versterken.

› FEEDBACKLOOPS

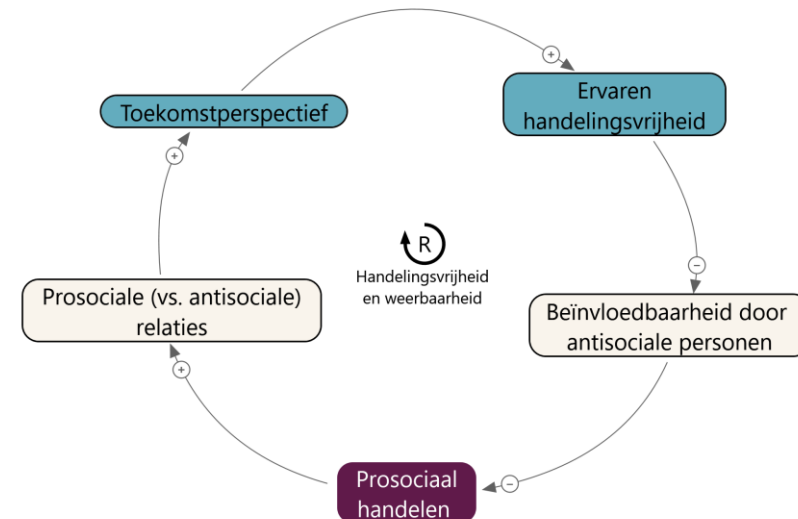
› Versterking identiteit en attitudes door omgeving

- › Het hebben van een prosociale omgeving zal ondersteunen in de prosociale identiteit en attitudes. Hierdoor zal een persoon sneller pro sociaal handelen, waardoor iemand weer sneller prosociale contacten op doet.

› Handelingsvrijheid en weerbaarheid

- › Het ervaren van handelingsvrijheid (*agency* en *self-efficacy*) stelt iemand in staat zijn eigen keuzes te maken en weerbaarder te zijn tegen de beïnvloeding van andere. Dit helpt bij het geven van een prosociale invulling aan het leven, bijvoorbeeld door relaties met de juiste vrienden op te bouwen. Toekomstperspectief (maar o.a. ook mentaal welbevinden) draagt vervolgens weer bij aan meer handelingsvrijheid ervaren.

› FEEDBACKLOOPS

› Integratie

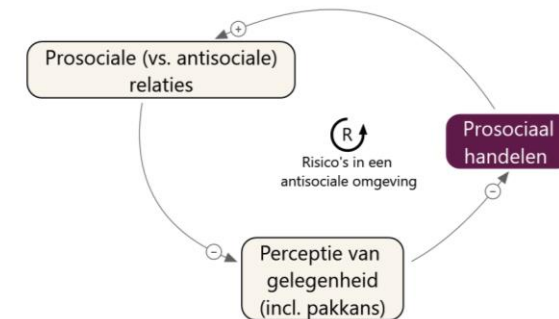
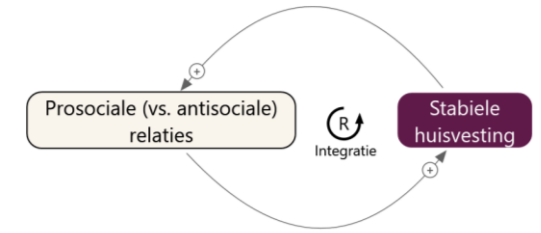
- › Wanneer een persoon stabiele huisvesting heeft kan deze persoon langdurige prosociale relaties aangaan in de buurt en stad. Hierdoor integreert de persoon op een positieve manier in zijn omgeving.

› Risico's in een antisociale omgeving

- › Omgaan met antisociale relaties kan een persoon in situaties of op plekken brengen waar antisociaal gedrag meer voorkomt. Uiteindelijk kan dit ook betekenen dat er meer gelegenheden voor een delict ontstaan. Meer antisociaal handelen betekent vervolgens dat het waarschijnlijk wordt dat de persoon met antisociale personen blijft optrekken.

› Fysieke mogelijkheden tot prosociale activiteiten

- › Een gezond lichaam maakt een persoon in staat tot het behouden van stabiel werk of deel te nemen aan andere vormen van prosociale dagbesteding, zoals sport. Een positieve en gezonde invulling van de dag heeft een positieve invloed op het mentaal welbevinden, waardoor het ook makkelijker zal zijn om fysiek gezond te blijven.

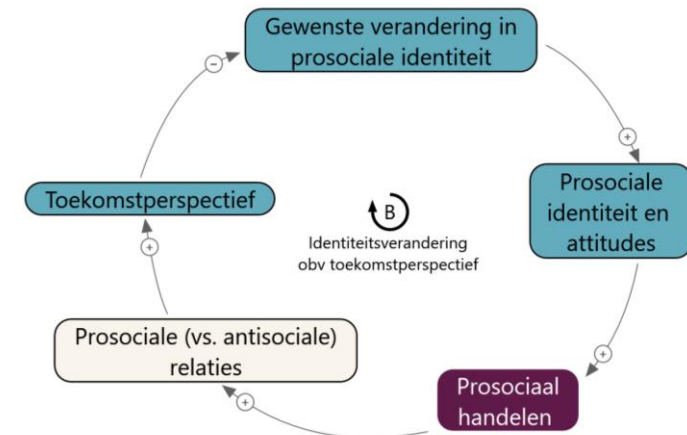
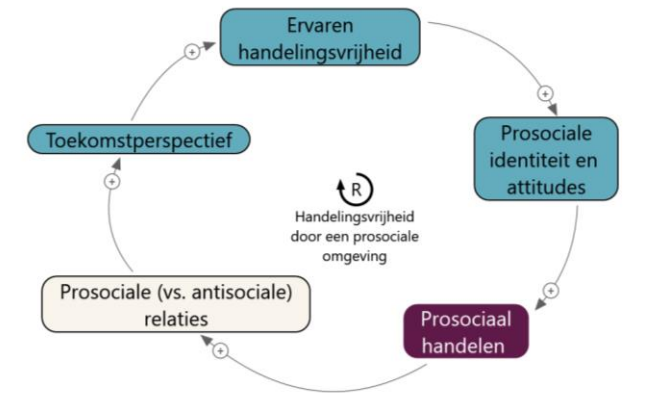
› FEEDBACKLOOPS

› Handelingsvrijheid door een prosociale omgeving

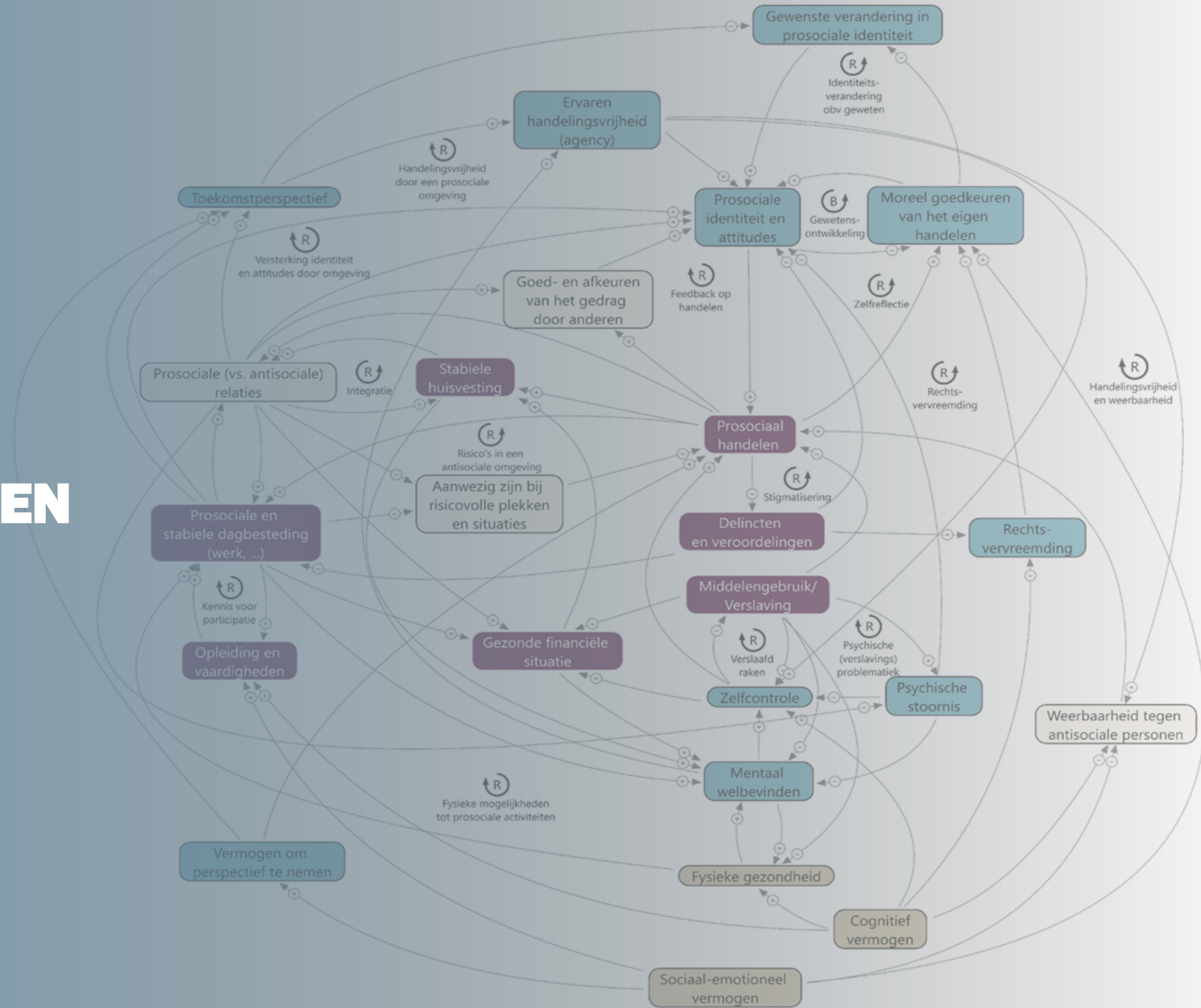
- › Prosociale relaties ondersteunen een persoon op een positieve manier. Hierdoor ziet een persoon de mogelijkheden voor de toekomst en hoe hij/zij hier zelf invloed op heeft door verschillende mogelijkheden van handelen te kiezen. Het hebben van een prosociale identiteit en attitudes zullen ook zorgen voor uiteindelijk sociaal handelen. Sociaal handelen maakt het ook makkelijker om relaties te onderhouden met prosociale personen.

› Identiteitsverandering obv toekomstperspectief

- › Zoals hierboven benoemd ondersteunen prosociale relaties in het hebben van een toekomstperspectief. Een gebrek aan toekomstperspectief, of een vrees voor een negatieve toekomst, kan ook leiden tot een wens voor verandering. Deze wens kan een startpunt zijn voor verandering in identiteit, attitudes en het handelen. Indien een persoon tevreden is met zijn/haar prosociale toekomstperspectief, identiteit en andere aspecten kan dit ook betekenen dat er geen behoefte meer is aan antisociale verandering.

MODELVARIABELEN

› VARIABELEN

Mijn lichaam (biologie...)	Ik denk (denkpatronen...)
• Cognitief en sociaalemotioneel functioneren • Fysieke gezondheid	• Psychische problematiek • Ervaren handelingsvrijheid • Vermogen om perspectief te nemen • Prosociale identiteit en attitudes • Goedkeuren van het eigen handelen • Zelfcontrole • Rechtsvervreemding • Gewenste verandering in prosociale identiteit • Toekomstperspectief • Mentaal welbevinden
Ik word beïnvloed (omgeving...)	Ik doe (gedrag...)
• Prosociale (vs. antisociale) relaties • Beïnvloedbaarheid door antisociale personen • Goed- en afkeuren van gedrag door anderen • Perceptie van gelegenheid (incl. pakkans)	• Delicten en veroordelingen • Middelengebruik/verslaving • Gezonde financiële situatie • Prosociale en stabiele dagbesteding • Prosociaal handelen • Stabiele huisvesting • Opleiding en vaardigheden

- De categorie *biologie* gaat over de factoren die betrekking hebben tot het lichaam. Deze factoren vormen een belangrijke basis voor de rest van het doen en laten van een persoon. De impact van de fysieke gezondheid op onder andere het kunnen participeren in prosociale dagbesteding, en het mentaal welbevinden. Maar ook de impact van het cognitief en sociaalemotioneel functioneren op het vermogen probleemoplossend te denken en het tonen van begrip over de menselijke emotie.

› COGNITIEF EN SOCIAALEMOTIONEEL FUNCTIONEREN

BIOLOGIE

› Definitie

- › Cognitief en sociaalemotioneel functioneren is de mate waarin cognitieve en emotionele vermogens tot uiting komen.

› Beschrijving

- › Cognitief functioneren verwijst naar meerdere mentale vermogens, waaronder leren, denken, redeneren, herinneren, probleemoplossing, besluitvorming en het behouden van aandacht (Fisher et al., 2019).
- › Sociaalemotioneel functioneren verwijst naar het vermogen om emoties waar te nemen, te gebruiken, te begrijpen, te beheersen en te verwerken (Colman, 2008). Sociaal emotioneel functioneren heeft een sterk verband met emotionele intelligentie, maar is veranderlijk door de tijd heen.

› De relatie tot recidive

- › De mate van het cognitieve vermogen van een individu, dus probleemoplossende vaardigheden en te leren in en van situaties, draagt bij aan het vormen van sociale relaties, de mogelijkheden om situaties in te schatten en in de maatschappij deel te nemen (zoals opleiding, werk) (De Ruiter & Veen, 2006).
- › Het ontwikkelen van cognitieve vaardigheden kan bijdragen aan weerstand bieden tegen druk om crimineel gedrag te vertonen, bijvoorbeeld door het vermogen om 'negatieve problemen' op te lossen en hierdoor niet antisociaal gedrag te vertonen (Verweij, Tollenaar, & Wartna, 2016). Belangrijke cognitieve vaardigheden zijn o.a. het beheersen van impulsiviteit, het genereren van perspectief, het leren oplossen van problemen op een rationele wijze en kritisch redeneren (Buysse & Loefer, 2012).
- › Een laag empathisch vermogen wordt geassocieerd met daaropvolgende zwak gevoel van schaamte en schuld, die allemaal een primaire rol spelen bij de morele besluitvorming in het maken van prosociale gedragskeuzes. Meerdere soorten criminaliteit, waaronder gewelddadige, seksuele en fraude gerelateerde delicten, blijken verband te houden met laag empathisch vermogen (Trivedi-Bateman & Crook, 2022)

› FYSIEKE GEZONDHEID BIOLOGIE

› Definitie

- › Fysieke gezondheid gaat over het lichamelijk welzijn.

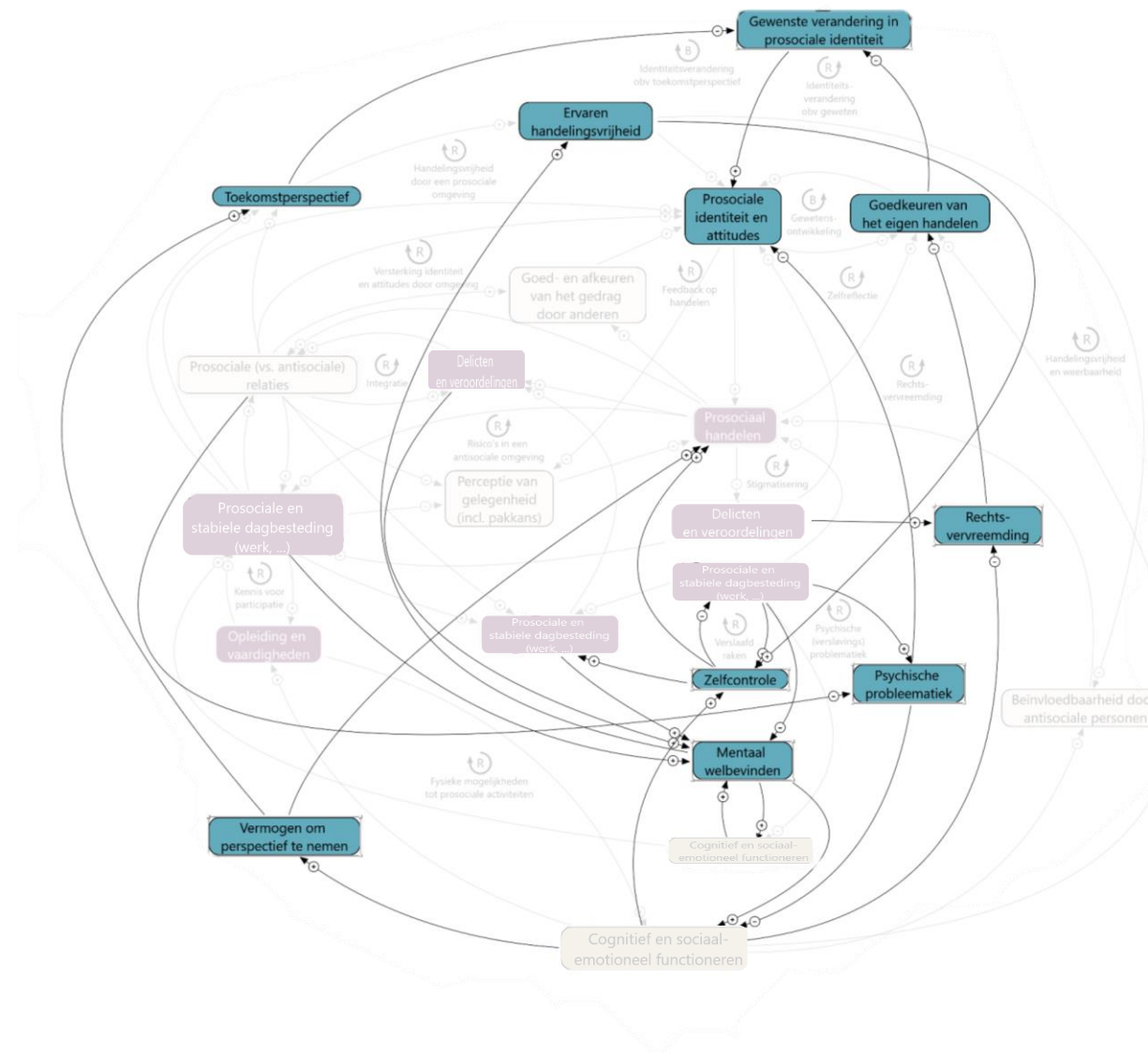
› Beschrijving

- › Een beperkte fysieke gezondheid kan leiden tot spanningen en verminderde kansen in bijvoorbeeld arbeid en woning, waardoor de kans op recidive verhoogt (Link, Stansfield, Ward, 2019), maar een relatief goede fysieke gezondheid kan juist ook leiden tot hogere recidivekans als het gaat om bijvoorbeeld gewelddadige delicten (Wallace & Wang, 2020).

› De relatie tot recidive

- › Fysieke beperkingen beperken werknemerschap, versterken depressie, familieconflict, financiële problemen, criminaliteit en opnieuw gedetineerd worden (Link, Stansfield, Ward, 2019). Ook kunnen fysieke beperkingen in gezondheid leiden tot minder mogelijkheden in huisvesting, omdat er minder huizen toegankelijk zijn voor een dergelijke beperking. Wel is het mogelijk dat mensen met een fysieke beperking meer ondersteuning krijgen bij het zoeken van een woning dan mensen zonder beperking.
- › Werk kan een motivatie zijn om afstand te nemen van criminaliteit (Sampson & Laub, 1993), maar fysieke beperkingen beperken uitvoering van dergelijke maatschappelijke rollen. Dit vanwege de fysieke arbeid die de industrieën waarin ze vaak werkzaam kunnen/willen zijn vragen. Hierdoor wordt de beperking relatief groter (Link, Stansfield, Ward, 2019).
- › Aan de andere kant is het nodig om fysiek gezond te zijn om delicten te plegen, afhankelijk van het type criminaliteit. In het geval van bijvoorbeeld gewelddadige delicten is dit nodig en dit betreft een groep die volgens de onderzoekers het minst waarschijnlijk stopt met recidiveren (Wallace & Wang, 2020).
- › Tot slot kan detentie soms leiden tot een betere gezondheid, omdat mensen bijvoorbeeld betere toegang hebben tot zorg, minder toegang tot sigaretten en drugs en mogelijk meer gaan bewegen (Wallace & Wang, 2020).

- De categorie *denkpatronen* gaat over de factoren die betrekking hebben op wat er zich in de gedachten en percepties van de persoon afspeelt. Denkpatronen verwerken informatie en zetten dit om naar gedrag: Hoe zien we onszelf? Wat willen we aan onszelf veranderen? Wat is de impact van ons handelen op anderen? Dit zijn vragen die een persoon beantwoordt binnen de categorie denkpatronen. Daarnaast gaan de denkpatronen ook over de mentale gezondheid van een persoon en de eventuele psychische problematiek van de persoon.

- Mijn lichaam (biologie)
- Ik denk .. (denkpatronen)**
- Ik word beïnvloed (omgeving)
- Ik doe .. (gedrag)

PROSOCIALE IDENTITEIT (PROSOCIALE IDENTITEIT EN ATTITUDES)

DENKPATRONEN

› Definitie

- › Prosociale identiteit beschrijft hoe iemand zichzelf ziet ('wie ben ik?') en de mate waarmee dat beeld conformeert aan een prosociale rol in de maatschappij. Een prosociale identiteit kan bijvoorbeeld bestaan uit eerlijk, behulpzaam en een goede ouder zijn. Een antisociale identiteit kan bijvoorbeeld status en eigenbelang in het criminele circuit voorop stellen.

› Beschrijving

- › Identiteit beschrijft hoe iemand zichzelf ziet ('wie ben ik?') en is een belangrijke determinant voor attitudes en gedrag. Identiteit kan zich vormen rondom de rollen die iemand vervult in het leven ('ouder', 'ondernemer', 'crimineel'). Identiteit wordt beïnvloed door de omgeving, maar kan ook doelgericht worden veranderd door een persoon op basis van een gewenste toekomstige identiteit ('wie wil ik zijn?'). Om te komen tot een prosociale verandering in de identiteit is handelingsvrijheid (*agency* en *self-efficacy*) essentieel. Andere factoren zoals prosociale relaties en het hebben van werk kunnen deze verandering ondersteunen. Het hebben van een prosociale identiteit beïnvloedt (via attitudes en gedrag) ook de omgeving van een persoon, bijvoorbeeld door bepaalde sociale relaties te versterken en andere af te bouwen (Laub & Sampson, 2001).

› De relatie tot recidive

- › Een persoon kan verschillende identiteiten bezitten, deze zijn meestal gekoppeld aan verschillende rollen die hij/zij vervult (vader en voetbalsupporter). De identiteit van een persoon is dynamisch en verandert met de tijd (Sampson & Laub, 1997). Prosociale aspecten van de identiteit ontwikkelen zich tijdens het psychosociaal volwassen worden en zijn een belangrijke factor in de verklaring voor het afnemen van crimineel gedrag gedurende de levensloop (Laub & Sampson, 2001, 2003; Moffit, 2007; Paternoster & Bushway, 2009; Rocque et al. 2014). Het is belangrijk voor ex-delinquenten een verhaal te hebben om zichzelf, maar ook anderen te overtuigen, om delinquent gedrag achter zich te laten (Maruna, 2001; Menger, Krechtig & Bosker, 2018; Stone, 2016).
- › Prosociale identiteit heeft een significant effect op delinquentie, ook als gecontroleerd wordt voor andere factoren zoals huwelijk, werk en kinderen (Rocque et al. 2014).
- › *Desistance* vindt plaats wanneer iemand zichzelf niet langer als crimineel wil zien en daar iets aan doet (Paternoster & Bushway, 2009). Een individu kan een crimineel zelfbeeld vervangen door een (toekomstig) niet-crimineel zelfbeeld (Liem & Richardson, 2014). Ook kan een gevreesd toekomstig zelfbeeld een rol spelen (Paternoster en Bushway, 2009). Een beeld vormen bij een (toekomstige) identiteit kan een persoon helpen bij het identificeren met een andere rol, weerstand bieden tegen stigma's en verantwoordelijkheid nemen (LeBel et al., 2008; Stone, 2016; Laub & Sampson, 2001). Alleen een gewenste prosociale identiteit beschrijven is meestal niet voldoende om prosociale veranderingen in gang te zetten. Een gevoel van keuzevrijheid bezitten (o.a. *agency* en *self-efficacy*) is van groot belang om ook daadwerkelijk veranderingen te kunnen bewerkstelligen (Liem & Richardson, 2014).
- › De sociale omgeving vormt de identiteit en vice versa. Enerzijds doordat iemand een identiteit kan vormen door zichzelf (onbewust) te spiegelen aan zijn sociale omgeving (Laub & Sampson, 2001; Rocque et al. 2014). Anderzijds omdat de sociale omgeving feedback geeft (Giordano et al. 2006). Sociale controle is afhankelijk van de relatie tussen de omgeving en de persoon en is vaak pas effectief als een mate van prosociale identiteit bestaat, welke vaak bij het individu zelf begint (Giordano et al., 2002; 2003; Paternoster & Bushway, 2009; Rocque et al. 2014).
- › Het geven van een 'label' (stigmatiseren) van een persoon of deze uitsluiten van bepaalde kansen kan de identiteit vormen of (positieve) verandering in de weg staan (Sampson en Laub, 1997; Maruna & King, 2009). Het bezitten van een criminele identiteit kan mensen het gevoel geven dat ze veroordeeld zijn tot een leven buiten de maatschappij (Maruna, 2001).

› PROSOCIALE ATTITUDES (PROSOCIALE IDENTITEIT EN ATTITUDES)

DENKPATRONEN

› Definitie

- › Gedachten, gevoelens en overtuigingen die niet enkel gericht zijn op individueel welzijn, maar ook op het welzijn van anderen. Een persoon kan echter ook antisociale attitudes bezitten gericht op het moreel goedkeuren van crimineel gedrag, identificeren met criminaliteit en afkeren van de rechtstaat.

› Beschrijving

- › Iedereen heeft attitudes ten opzichte van personen, dingen en acties. Prosociale attitudes zijn niet waarneembaar, maar af te leiden uit het gedrag van mensen en te meten met behulp van bijvoorbeeld vragenlijsten. Attitudes zijn een sterke voorspeller van gedrag. Wanneer een persoon procriminele (antisociale) attitudes bezit zal deze persoon dus minder geremd zijn om crimineel gedrag te vertonen. Een persoon met prosociale attitudes zal daarentegen niet positief tegenover crimineel gedrag staan of andere personen die crimineel gedrag vertonen. Attitudes zijn veranderbaar en vormen zich in de opvoeding en later met name in de sociale omgang.

› De relatie tot recidive

- › Antisociale attitudes zijn een van de sterkste voorspellers voor crimineel gedrag (Bonta & Andrews, 2017). Mensen gedragen zich echter niet altijd in lijn met hun attitudes (Rocque et al. 2014).
- › Procriminele attitudes kunnen worden ingedeeld in drie categorieën: Neutralisatie (goedpraten van crimineel gedrag), Identificatie met criminaliteit (opkijken en identificeren met andere criminelen), verwerpen van conventies (afkeren van de rechtstaat). Procriminele attitudes zijn een matige maar significante voorspeller voor recidive (Andrews & Bonta, 2010; Banse et al., 2013).
- › Het hebben van procriminele attitudes (in tegenstelling tot prosociale attitudes) leidt vaak tot een proces van 'neutralisatie'. Mensen streven naar een positief beeld van zichzelf en praten crimineel gedrag goed doormiddel van: ontkennen van verantwoordelijkheid, ontkennen van schade/leed, ontkennen van het slachtoffer, veroordelen van het gezag en het beroepen op een hogere loyaliteit (Sykes and Matza, 1957).
- › Attitudes worden enerzijds gevormd door moreel beoordelingsvermogen en anderzijds door sociale omgang. Omgaan met criminelen leidt tot meer antisociale attitudes, zoals pro-criminele attitudes. Omgaan met prosociale personen leidt daarentegen tot meer prosociale attitudes (Bonta & Andrews, 2017).
- › Onderdeel van RISC: positieve denkpatronen leveren een positieve bijdrage aan het verlagen van recidive (Van der Knaap & Alberda, 2009, p.48).
- › Het ontwikkelen van waarden en gedragsregels is een continu proces waarin een persoon leert en evalueert. Attitudes kunnen worden aangenomen, veranderd of losgelaten. Dit kan plaatsvinden via instructie, observatie of experimenteren (*moral education*). In het ervaringsproces (*cognitive nurturing*) spelen cognitieve vaardigheden een rol in hoe goed iemand in staat is om gedragsregels aan te passen (Wikstrom, 2019).

› PROSOCIAAL TOEKOMSTPERSPECTIEF

DENKPATRONEN

› Definitie

- › De mate waarin iemand een prosociaal en positief beeld heeft van zijn of haar toekomstige leven.

› Beschrijving

- › Een positief en prosociaal toekomstbeeld hebben kan een belangrijke impuls zijn voor identiteitsverandering. Ook ondersteunt een positief toekomstperspectief de ervaren handelingsvrijheid. Daarmee kan een positief beeld van de toekomst een startpunt zijn voor grotere veranderingen in het leven. Het hebben van een positieve dagbesteding en prosociale relaties kan ondersteunend zijn aan het vormen van een positief toekomstperspectief. Mensen verschillen in hun vermogen en vaardigheden om langetermijnevolgen te overzien en doelen te formuleren.

› De relatie tot recidive

- › In staat zijn om te oriënteren op de toekomst is van belang om een beeld te vormen over de toekomst. Binnen het model van psychosociale volwassenheid wordt dit ‘*Perspective*’ genoemd (Steinberg & Cauffman, 1996; Monahan et al., 2009; Monahan et al., 2013). Perspectief nemen gaat over het kunnen verleggen van de aandacht van het hier en nu (en ik) naar de toekomst (en anderen).
- › Vaardigheid om langetermijndoelen te stellen zijn van belang om recidive te voorkomen (Plaisier et al. 2016, p.39).
- › Het hebben van hoop kan ook het vormen van een toekomstbeeld ondersteunen: “*Hope ... represents an inner visioning or picturing of a desired future reality for the individual and/or the world beyond them*” (Patton and Farral (2021, p.213).
- › Een strategie die ex-delinquenten zelf kiezen om op het rechte pad te blijven is het aannemen van een nieuwe legitieme identiteit om het label ‘crimineel’ te vervangen. Dit betekent ook een beeld vormen van wie je wilt zijn en het leven dat je wilt leven (Patton and Farral, 2021).
- › Er is enig bewijs dat het ontwikkelen van een prosociale identiteit voorafgaat aan het ontwikkelen van toekomstperspectief (Walters, 2018).
- › Een negatief toekomstbeeld (sancties, stress, verlies van sociale relaties) en ontevredenheid met het huidige criminele leven (kosten/baten) kan een startpunt zijn voor identiteitsverandering (Paternoster & Bushway, 2009; Bushway & Paternoster 2014; Bersani, 2018). Wanneer een persoon een link legt tussen zijn huidige criminele identiteit en de nadelige toekomstige effecten daarvan opent dit de deur om na te denken over alternatieve toekomst.

› GEWENSTE VERANDERING IN PROSOCIALE IDENTITEIT DENKPATRONEN

› Definitie

- › Het beeld dat iemand vormt van een gewenste prosociale identiteit ('wie wil ik zijn') en de benodigde verandering die dit vereist in zijn of haar identiteit.

› Beschrijving (wat is het?)

- › Een gewenste verandering in prosociale identiteit is het startpunt voor een daadwerkelijke identiteitsverandering en daarmee het proces van *desistance* (afzien van een crimineel leven). Een persoon vormt een gewenst beeld van zichzelf in de toekomst (in contrast tot een gevreesd beeld als het huidige leven wordt voortgezet). Alhoewel externe ondersteuning hierin belangrijk kan zijn (vrienden, werk) is het de persoon zelf die bewust of onbewust een keuze maakt die het veranderproces in gang zet (Giordano et al., 2002 ; Maruna 2001; Paternoster and Bushway, 2009; King 2012; Paternoster et al. 2016)

› De relatie tot recidive

- › Identiteitsverandering begint met een beeld van een gewenste toekomstige identiteit. Vaak staat dit beeld haaks op een gevreesd toekomstbeeld (sancties, stress, verlies van sociale relaties) en ontevredenheid met het huidige criminele leven (kosten/baten) (Paternoster and Bushway, 2009; Bushway & Paternoster 2014; Bersani, 2018). Wanneer een persoon een link legt tussen zijn huidige criminele identiteit en de nadelige toekomstige effecten daarvan opent dit de deur om na te denken over alternatieve toekomst.
- › Zowel de eigen keuze (*agency*) als de omgeving (prosociale relaties) spelen een rol in het vormgeven van een gewenste verandering in de prosociale identiteit. Verschillende auteurs benadrukken echter dat verandering begint bij een subjectieve (persoonlijke) wil of beslissing om te veranderen (Paternoster and Bushway, 2009; Le Bel et al. 2008). Het hebben van enig toekomstperspectief en het herkennen van kansen voor een beter leven ('*hooks for change*') kan hieraan bijdragen, maar een initiële verandering in het gewenste zelfbeeld is waarschijnlijk ook een factor die maakt dat prosociale kansen worden herkend (Giordano et al., 2002).
- › Vele delinquenten hebben een vaag concept van een toekomstige prosociale identiteit ('ik wil een beter persoon zijn'), maar slagen niet in identiteitsverandering. Een specifiekere beschrijving van deze identiteit in combinatie met handelingsvrijheid (*agency*) vormen belangrijke randvoorwaarden voor een daadwerkelijke identiteitsverandering, verandering in attitude en nieuw gedrag (bijv. aannamen van andere rollen, aangaan van nieuwe relaties) (King, 2012; Paternoster and Bushway, 2009).
- › Een veranderd zelfbeeld kan er ook toe leiden dat iemand zijn verleden in een nieuw narratief begint te plaatsen. Bijvoorbeeld als een noodzakelijke inleiding op een beter leven of als jeugdige onbezonnenheid (Maruna 2001).

› GOEDKEUREN VAN HET EIGEN HANDELEN

DENKPATRONEN

› Definitie

- › Het beoordelen van het eigen handelen naar goed of fout.

› Beschrijving

- › Het goedkeuren van het eigen handelen is de zelfreflectie op het eigen handelen. Waarbij het verschil tussen het handelen en de identiteit en attitudes voor afkeuring van het handelen zorgt.

› De relatie tot recidive

- › Mensen met een lage ervaren handelingsvrijheid passen vaker neutralisatietechnieken toe ('het was niet mijn schuld, want ...', 'mijn acties waren rechtvaardig, want ..') (Liem & Richardson, 2014).
- › In relatie tot identiteit: Mensen die een (toekomstige) prosociale identiteit hebben zijn beter in staat om hulp in te schakelen. Ze weten welke prosociale doelstelling ze nastreven en welke attitudes en welk gedrag daarbij passen (Paternoster et al. 2016). Ze zien dus ook de *mismatch* tussen hun huidige attitudes en gedrag en de gewenste situatie.
- › Niet alleen het goedkeuren op het moment zelf, maar ook de zelfreflectie daarna of zelfs jaren later is van belang. In Kumar (2020) wordt geschreven over zelfreflectie als onderdeel van het proces: "*Such analysis signals the depth of reflection Naji was doing to look back at his life and piece together what went wrong. All it seems to have required was a pen, paper, some self-reflection time and a little bit of guidance*". Belangrijk punt dat na de quote nog wordt besproken is dat dit één van de onderdelen was die verandering in het denken stuurde.
- › Het vormen van (prosociale) attitudes is onderdeel van de morele ontwikkeling van een persoon. Deze ontwikkeling vindt plaats vanuit reflectie op het eigen handelen en op basis van feedback uit de omgeving. De morele ontwikkeling kan in de volgende geordende stappen worden beschreven: 1) Straf & gehoorzamen (regels volgen om straf te voorkomen); 2) Instrumenteel hedonisme (regels volgen omdat dit individuele voordelen biedt); 3) Goedkeuring van anderen (regels volgen om te voldoen aan sociale verwachtingen); 4) Autoriteit houdt moraliteit in stand (acceptatie van regels en gezag om de sociale orde in stand te houden); 5) Democratische acceptatie (acceptatie van het sociaal contract van diverse individuele rechten en plichten); 6) Geweten op basis van universele principes (Naar Kohlberg, 1958 in Bonta & Andrews, 2017).

› ZELFCONTROLE DENKPATRONEN

› (Beknopte) definitie

- › De controle die een persoon heeft over zijn of haar eigen emoties, gedachten en handelen.

› Beschrijving (wat is het?)

- › Beperkte zelfcontrole kan leiden tot riskant gedrag, gericht op het vervullen van kortetermijnbehoeften. Zelfcontrole gaat specifiek om de mogelijkheid voor langetermijndenken in relatie tot de consequenties van handelingen (Gottfredson, 2017).

› De relatie tot recidive

- › Mensen handelen vanuit een combinatie van rationaliteit en eigenbelang, waarbij het gaat om het verhogen van baten ten opzichte van kosten (Gottfredson, 2011; Gottfredson 2017).
- › Er is een verband tussen lage zelfcontrole en antisociaal gedrag, zoals recidive, middelenmisbruik en zich niet prosociaal kunnen aanpassen, ten opzichte van hoge zelfcontrole (Malouf et al., 2014).
- › Wanneer kinderen geen zelfcontrole hebben geleerd, is de kans groot dat ze hun hele leven een geringe mate van controle behouden. Dit leidt ook tot andere vormen van riskant gedrag (Gottfredson & Hirschi, 1990).
- › Bij bijvoorbeeld geweldsmisdrijven is lage zelfcontrole en goede voorspeller van recidive (Grieger, Hosser, & Schmidt, 2012).

› ERVAREN HANDELINGSVRIJHEID

DENKPATRONEN

› Definitie

- › “De mate waarin iemand zichzelf in staat acht om invloed op het eigen leven uit te oefenen en gemotiveerd is om dat te doen” (uit Plaisier et al. 2016; Krechtig, Lans, Andreas & Menger, 2012).

› Beschrijving (wat is het?)

- › Ervaren handelingsvrijheid is belangrijk, zo niet essentieel, om doelbewust keuzes te maken die de richting van het leven bepalen. Ervaren handelingsvrijheid staat daarmee aan de basis van identiteitsverandering, verschuiving in attitudes en handelingen die leiden tot o.a. wijzigingen in sociale relaties.

› De relatie tot recidive

- › Het afzien van een crimineel leven en het opbouwen van een pro sociaal leven vraagt (deels) om een bewuste keuze van de persoon in kwestie. Ervaren handelingsvrijheid vindt zijn uitdrukking als een persoon bewuste keuzes maakt en bijbehorend gedrag vertoont om de richting van zijn leven te bepalen. Volgens sommigen begint alle identiteitsverandering bij een bewuste en doelgerichte keuze van de persoon, gemaakt vanuit handelingsvrijheid. Als geen handelingsvrijheid wordt ervaren kan dan dus ook geen identiteitsverandering tot stand komen (Paternoster and Bushway, 2009; LeBel, 2008).
- › Handelingsvrijheid ervaren is cruciaal om doelgericht veranderingen te kunnen maken in het leven, zoals: sociale relaties en sociale rollen (Paternoster and Bushway, 2009). Deze keuzes versterken daarna de basis om een meer pro sociaal leven te leiden. Hieruit kan vervolgens een zelfversterkend proces ontstaan van een steeds pro sociaalere identiteit, attitudes en omgeving (King, 2012; Bersani et al. 2018). Beperkte sociale kansen en ondersteuning kunnen daarmee ook een beperkende factor worden voor ervaren handelingsvrijheid (King, 2012).
- › Ervaren handelingsvrijheid vraagt om enig toekomstperspectief en reflectie op de huidige situatie. Iemand moet in staat zijn om na te denken over hoe het eigen handelen kan bijdragen aan het creëren van een betere toekomst. Bij veel obstakels en tegenslag kan dit betekenen dat mensen terugvallen in oude routines (King, 2012).
- › Veel (ex-)gedetineerden hebben een wens om een meer pro sociaal leven te leiden. Het zijn echter alleen die mensen die handelingsvrijheid ervaren die ook slagen in het realiseren van een verandering in hun leven (Liem & Richardson, 2014).
- › Ervaren handelingsvrijheid hangt samen met persoonlijke effectiviteit. Een hogere ervaren persoonlijke effectiviteit hangt samen met een grotere motivatie voor pro sociale verandering (Plaisier et al., 2016)
- › Persoonlijke effectiviteit (*self-efficacy*) is het vertrouwen in het eigen vermogen om specifieke doelen te behalen, onder meer door de verwachting van controle over de eigen gedachten, motivatie, omgeving en het gedrag. Het is daarmee een belangrijke determinant voor gedrag (Bandura, 1977). Een hogere mate van persoonlijke effectiviteit leidt naar verwachting tot meer positief en minder negatief affect (emoties) en is daarmee positief gerelateerd aan motivatie voor *desistance* (Plaisier et al. 2016).
- › Het concept ‘Hoop’ is van belang voor handelingsvrijheid. Hoop wordt omschreven als ‘*An individual’s overall perception and confidence that personal goals can be achieved Hope requires both the ‘will and the ways’*’ (LeBel et al. 2008, p. 136). Volhardende criminelen ontbreekt het vaker aan hoop en hebben een fatalistische houding (Maruna, 2001; LeBel et al. 2008).

› VERMOGEN OM PERSPECTIEF TE NEMEN

DENKPATRONEN

› Definitie

- › Het vermogen van de persoon om zich te verplaatsen in anderen en rekening te houden met de gevolgen van het eigen handelen voor een ander, maar ook voor de gevolgen voor de persoon zelf.

› Beschrijving (wat is het?)

- › Empathisch vermogen is een belangrijk component van psychosociale volwassenheid en het sociaalemotioneel vermogen. Mensen die empathisch zijn staan open voor de emoties en gedachten van anderen en zij kunnen reflecteren op de gevolgen die het eigen handelen heeft voor een ander.

› De relatie tot recidive

- › *Psychosocial maturity* heeft een groot aandeel in het verklaren van *desistance* (Monahan et al. 2013). Het rekening houden met anderen, ook wel *empathy*, wordt gezien als onderdeel van ‘*perspective*’ binnen het bredere concept *psychosocial maturity* (Steinberg & Cauffman, 1996; Monahan et al., 2009; 2013). *Perspective* draait om het kunnen verplaatsen van de aandacht van het centrum van een probleem (hier, nu, ik) naar een bredere oriëntatie (anderen, de toekomst).
- › Steinberg and Cauffman’s (1996) plaatsen ‘*consideration for others*’ samen met ‘*future orientation*’ in de ‘*perspective*’-schaal van het begrip *psychosocial maturity* (de andere schalen zijn ‘*temperance: impulse control* en *suppression of aggression*’ en ‘*Responsibility: personal responsibility* en *resistance to peer influence*’). Deze factoren interacteren met elkaar. Ook antisociale personen kunnen op een deel van de factoren wel ontwikkeling doormaken.
- › Monahan et al. (2009) geven aan dat personen die hardnekkig zijn in hun antisociale gedrag vaak ontwikkelingstekortkomingen hebben in aspecten van psychosociale volwassenheid, specifiek: *impulse control*, *suppression of aggression* en *future orientation*. Hun onderzoek brengt naar voren dat er verschillende paden van ontwikkeling zijn.
- › De ontwikkeling van empathie hangt samen met ontwikkelingen in het sociaalemotioneel functioneren van een persoon en het functioneren van de mediale gebieden van de prefrontale cortex en verbindingen tussen mediale corticale en paralimbische gebieden (Steinberg, 2010).
- › Psychosociale volwassenheid wordt doorgaans bereikt rond de 25 jaar. Dit gaat vaak gepaard met *desistance*. Mensen die volharden in criminaliteit zijn vaker beperkt in hun psychosociale volwassenheid (Monahan et al. 2013).

› PSYCHISCHE PROBLEMATIEK

DENKPATRONEN

› Definitie

- › Psychische problematiek is een langdurige disbalans in het mentale welbevinden (Thuisarts, n.d.), die zich (uiteindelijk) kan uiten in symptomen op het gebied van de cognitieve functies, de emotieregulatie of het gedrag van een persoon, in het geval van een stoornis (APA, 2013).

› Beschrijving

- › Psychische problematiek kan zorgen voor o.a. somberheid, angst, verwarring. Het kan leiden tot een verstoring van het dagelijks leven, zoals het gezins- en werkzame leven (Thuisarts, n.d.). Een vorm van ernstige psychische klachten zijn psychische stoornissen. Deze gaan gewoonlijk gepaard met “significante lijdensdruk en/of beperkingen in het functioneren op sociaal of beroepsmatig gebied of bij andere belangrijke bezigheden.”(APA, 2013). De relatie tussen een psychische aandoening of stoornis en recidive is omstreken, andere factoren zoals middelenmisbruik spelen een rol in de eventuele correlatie.

› De relatie tot recidive

- › Psychische problematiek kan leiden tot verstoringen van het dagelijks leven, zoals in concentratie en prosociale interactie (Thuisarts, n.d.). Hierdoor kunnen sociale bindingen zoals familie en werk beperkt worden.
- › Er worden relaties gevonden tussen gediagnosticeerde mentale aandoeningen en recidive, maar dit varieert (Sahline, 2018; Wilson & Wood, 2014). Bij een significante relatie tussen een DSM-diagnose en herhalend gevangenschap wordt het grootste deel daarvan veroorzaakt door middelenmisbruikaandoeningen (Wilson & Wood, 2014).
- › Daarnaast zijn er nog verschillen tussen het type stoornis en recidive (Wilson & Wood, 2014). Mensen met een serieuze psychische aandoening zouden meer recidiveren dan mensen zonder aandoening (Wrenn, McGregor & Munetz, 2018).
- › Psychische problematiek kan ook ontstaan door een onveilige jeugd. Ouders in het criminele circuit, huiselijk geweld, maar ook bijvoorbeeld gepest worden.
- › De recidive onder ex-gedetineerden is gemeten onder 4 groepen in relatie tot psychische stoornis en middelenmisbruik. De recidiveprevalentie van hoog naar laag is de volgende:
 - (1) Wel middelenmisbruik, geen psychische stoornis,
 - (2) Wel middelenmisbruik, wel psychische stoornis,
 - (3) Geen middelenmisbruik, geen psychische stoornis en
 - (4) Geen middelenmisbruik, wel psychische stoornis.

Deze verschillen waren alleen significant bij middelenmisbruik en geen stoornis. Er waren geen significante verschillen in recidive op basis van diagnose of antipsychotische medicatie (Zgoba, Reeves, Tamburello, & DeBilio, 2020).

› RECHTSVERVREEMDING

DENKPATRONEN

› Definitie

- › Rechtsvervreemding is het verlies in de geloofwaardigheid van het rechtssysteem en de gepercipieerde procedurele onrechtvaardigheid (Menger, 2018; Mutsaers, 2016, p.78).

› Beschrijving

- › De perceptie van onrechtvaardigheid kan veroorzaakt worden door het gevoel van machteloosheid, onoverzichtelijkheid, anomie en waardenconflicten. Het kan leiden tot rechtsvervreemding en *non-compliance*, terwijl een gevoel van rechtvaardigheid de kans op recidive kan verkleinen (O'Donnell, 2020).

› De relatie tot recidive

- › Rechtsvervreemding bevat o.a. de volgende aspecten (Hertogh, 2006):
 - Juridische machteloosheid: Het idee dat iemand in de rechtszaak zelf geen invloed op het proces heeft.
 - Juridische onoverzichtelijkheid: Het recht lijkt willekeurig, patronen kunnen niet ontdekt of herkend worden.
 - Juridische anomie: Schending van het recht lijkt eerder de regel dan uitzondering, zoals het meten met twee maten.
 - Juridisch waardenconflict: Het zich niet kunnen herkennen in de juridische waarden die in het algemeen als waardevol en bindend worden ervaren (ook wel rechtsgevoel).
- › De psychologische effecten van rechtsvervreemding kunnen leiden tot wanhoop, wat de basis zou zijn voor criminaliteit. Op die manier zijn strafrechtelijke procedures een broeinest voor recidive (Stoprecidivism.org, n.d.).
- › Anomie kan worden opgevat als een bredere vorm van vervreemding: *Strain*-/anomietheorieën zijn gefocust op normen in relatie tot criminaliteit, maar hierdoor is beperkt aandacht voor andere factoren die van invloed zijn op vervreemding, zoals machteloosheid, betekenisloosheid en isolatie. Het uitgaan van anomie voor beleid leidt er dan toe dat men focust op controle en status quo, terwijl vanuit het oogpunt van vervreemding de focus vooral zou moeten liggen op integratie, herstel, en sociale binding (Smith, & Bohm, 2008).
- › N.B. Rechtsvervreemding gaat over het 'gangbare recht'. Zoals te beluisteren heeft ervaren crimineel 'Daniël' een idee over criminele normen en waarden die dienen te worden nageleefd binnen het 'criminele recht' (NPO1, 2012).

› DELICTEN EN VEROORDELINGEN

DENKPATRONEN

› Definitie

- › Het delictverleden is de optelsom van historische strafbare feiten gepleegd door het individu, met of zonder veroordelingen.

› Beschrijving

- › Het hebben van een delictverleden kan tot recidive leiden, dit is op basis van het verminderen van kansen in de maatschappij en het leren van criminele ervaringen en gevolgen daarvan.

› De relatie tot recidive

- › Delictverleden betekent dat je eerder gepakt bent en een straf of maatregel hebt gekregen. Het hebben van een delictverleden kan enerzijds leiden tot specifieke afschrikking (*deterrence theory* o.b.v. bijv. Nagin, Cullen & Jonson, 2018), maar dat is in het geval dat iemand recidiveert niet voldoende gebleken. Ervaringen met politie en justitie kunnen ertoe leiden dat je hebt geleerd hoe je gepakt werd (leereffect). Tegelijkertijd worden recidivisten ook opnieuw gepakt, waarbij mogelijk een rol speelt dat ze al bekend zijn bij de politie.
- › mogelijk een rol speelt dat ze al bekend zijn bij de politieWerk, wonen en wederhelft zijn 3 factoren die samenhangen met een afname van crimineel gedrag (Dorp, 2019; Weerman, De Keijser & Huisman, 2015). Op basis van een delictverleden en met name door een veroordeling is het mogelijk (een of meer van) de 3 W's (werk, wonen, wederhelft) te verliezen, waardoor je sociale bindingen afnemen (sociale bindingentheorie: Hirschi, 1969), je niet meer kon werken tijdens detentie en nu dus geen baan en/of geld meer hebt, maar ook dat je niet meer aan een nieuwe baan komt door je strafblad (labeling: Tannenbaum, 1938). Ex-gedetineerden komen soms moeilijk aan een baan. Hierdoor krijgen zij niet op die manier een prosociale dagbesteding, betekenisvol werk en inkomen (Stanley, 2022). Als een strafblad wordt gewist wordt de kans op recidive verminderd (Adams, Chen, & Chapman, 2016).
- › Waarschijnlijk ontmoeten mensen tijdens hun straf andere criminelen, waardoor het criminele netwerk en de kennis wordt uitgebreid (Damm & Gorinas, 2020).

› MENTAAL WELBEVINDEN

DENKPATRONEN

› Definitie

- › Mentaal welbevinden is het ervaren van aspecten als tevredenheid, geluk en kwaliteit van leven.

› Beschrijving

- › Mentaal welbevinden gaat over je goed voelen. Er is een grote variatie van indicatoren die een beeld kunnen geven van het mentaal welbevinden, zoals geluk en 'lekker in je vel zitten' (VZInfo, 2022)

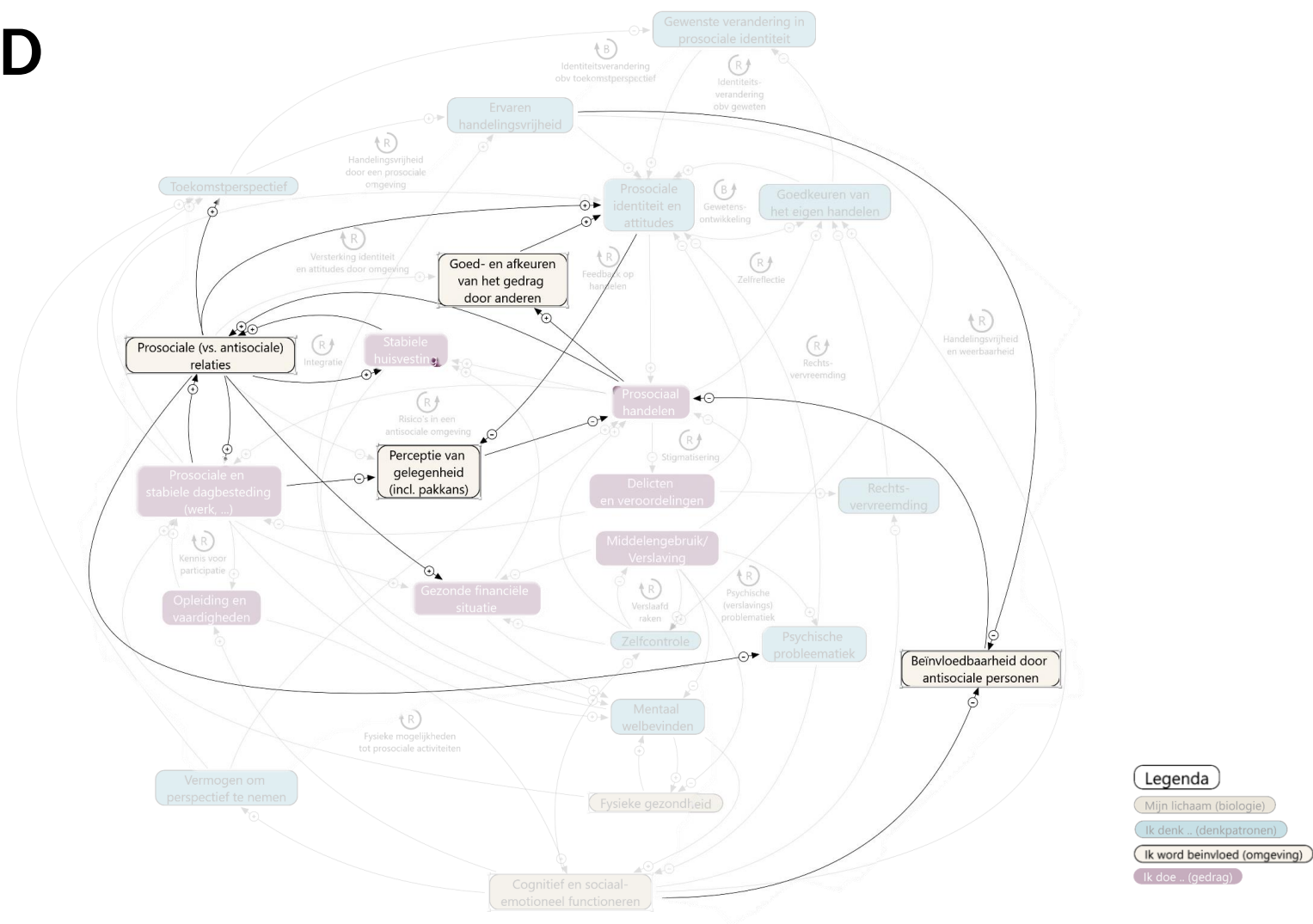
› De relatie tot recidive

- › Een verlaagd mentaal welbevinden door onder andere stress kan leiden tot een beperkter probleemoplossend vermogen (Arnsten, 2009).
- › Stress kan onder andere gestuurd worden door een instabiele financiële situatie. "het gebrek aan geld laat iemand nooit met rust en beïnvloedt zijn gedrag. Consumenten die weinig te besteden hebben, denken voortdurend aan hoe ze moeten rondkomen" (Madern et al., 2015).
- › Giordano et al. (2002) zien het afwenden van criminaliteit als een proces waarbij sprake is van psychologische verandering, waardoor kansen kunnen worden aangegrepen. Dit leidt tot blijvende veranderingen in identiteit en welzijn, waarbij identiteit een cruciale rol speelt (Best, 2019).

OMGEVING

IK WORD BEÏNVLOED

- De categorie *omgeving* gaat over de factoren die uitleggen hoe en hoe makkelijk iemand wordt beïnvloed door de omgeving. Het gaat hier over de pro- of antisociale contacten in de omgeving van de persoon en de invloed die deze personen hebben op het gedrag en de denkpatronen. Een persoon kan ook in meer of mindere mate beïnvloedbaar zijn voor antisociale personen. Ook maakt de samenstelling van de sociale omgeving uit of een persoon zich begeeft in situaties of op plekken waar de gelegenheid voor een delict groter of kleiner is.

› PERCEPTIE VAN GELEGENHEID (INCL. PAKKANS) OMGEVING

› Definitie

- › Criminele gelegenheid is een randvoorwaarde voor criminaliteit. In hoeverre en hoe de gelegenheid als crimineel wordt ervaren hangt af van de omgeving (extern) en de potentiële pleger (intern).

› Beschrijving

- › Criminele gelegenheid is de samenkomst van geschikte/gepaste doelen (personen of objecten op wie/waarop een strafrechtelijk vergrijp gepleegd kan worden) en de afwezigheid van afschrikkende/beperkende factoren (bijvoorbeeld politie, beveiligers en technologie). Die leidt voor een gemotiveerde dader tot criminele gelegenheid (Cohen & Felson, 1979; Van Dijk, 1993), welke op basis van individuele perceptie wordt ingeschat (Cornish & Clarke, 1986).

› De relatie tot recidive

- › Er moet aan drie voorwaarden worden voldaan voor het voordoen van een criminele kans: de aanwezigheid van potentiële daders, de aanwezigheid van geschikte doelen en de afwezigheid van adequaat toezicht (Van Dijk, 1993).
- › In het geval van gelegenheid ontstaat een (subjectieve) kostenbatenanalyse van de situatie (Van Velthoven, 2012): Hier worden 'baten', zoals financieel gewin of status, afgewogen tegen de 'kosten', zoals investering in tijd of geld, perceptie van de ernst, het strafrisico (pakkans x strafmaat), morele overwegingen, economische schade zoals een strafblad en bijvoorbeeld uitsluiting. Dit is geen exacte wiskunde, maar een persoonlijke overweging met eigen waarden (Cornish & Clarke, 1986). Dergelijke afwegingen zijn afhankelijk van de persoon van de dader. Voor de een is €500 bijv. heel veel en de ander staat er niet voor op. Of de een is heel bang voor de gevolgen, terwijl de ander gelooft hier status mee te behalen. Een ander voorbeeld is dat iemand zich capabel inschat en de pakkans (voor zichzelf of juist daarom) beperkt inschat.
- › Criminele kansen zullen zich voordoen waar de kansen of omstandigheden gunstig worden ingeschat door de daders (bijv. weinig weerstand, gebrek aan monitoring en regulering en (dus) lage pakkans) (De Waard, 2020).
- › Criminele stimuli kunnen een combinatie van omgeving en omgevingsstimulansen zijn in de direct waarneembare ruimte (Wikstrom, 2018, p.13). Omgevingen wekken een bepaalde verwachting ten aanzien van het gedrag. Bijvoorbeeld alcoholgebruik in uitgaansgelegenheden is anders dan dat op vrijdagmiddag op de werkvloer.

› PROSOCIALE (VS. ANTISOCIALE) RELATIES OMGEVING

› Definitie

- › Prosociale relaties in de directe omgeving van de persoon, zoals vrienden, familie, partner en collega's. Deze personen bieden een zekere mate van positieve ondersteuning. Dit kunnen ook rolmodellen zijn voor prosociaal gedrag.

› Beschrijving

- › Zowel prosociale als antisociale relaties zijn van grote invloed op een persoon. Het hebben van een sociaal netwerk houdt in dat iemand omgeven is met mensen die sociaal gedrag vertonen, vrijwillig gedrag bedoeld om 'een ander' (individueel, een groep, de samenleving) te dienen. Het hebben van sociale relaties oefent sociale controle uit op een persoon, dragen bij aan keuzevrijheid (*agency*) en het vormen van een sociale identiteit. De kwaliteit van de relaties is van belang voor de grootte van het effect. In sommige gevallen kan bijvoorbeeld, zorg dragen voor anderen, zoals voor kinderen, een rol spelen.

› De relatie tot recidive

- › Sociale relaties steunen of ondermijnen het aannemen van een sociale identiteit afhankelijk van de houding van de relaties ten opzichte van criminaliteit. *Peers* kunnen een bron van steun zijn voor sociaal gedrag. Als de persoon een sociale attitude begint aan te nemen worden sociale relaties invloedrijker en antisociale relaties minder belangrijk. De kwaliteit van relaties is afhankelijk van de ervaren steun door de persoon. De angst om steun te verliezen van sociale relaties kan een drijfveer zijn om sociaal gedrag te vertonen (Veysey et al, 2012).
- › Het ontbreken van ondersteunende sociale familie- en/of liefdesrelaties is een van de acht centrale factoren die bijdraagt aan recidive (Barnett, 2018).
- › Stabiele relaties dragen bij aan het behoud en ontwikkeling van dagbesteding, een stabiel en betekenisvol leven en zelfeffectiviteit (Andrews & Bonta, 2010).
- › Trouwen kan leiden tot een reductie in de kans tot antisociaal handelen. Sampson, Laub, and Wimer (2006) vinden ongeveer een kans van 35% in de reductie van crimineel gedrag. Huwelijk draagt bij aan *desistance*, scheiden vergroot de kans op recidive. Het laatste effect is groter bij mannen met een beperkter toekomstperspectief (Doherty and Bersani, 2016).
- › Sociale betrokkenheid van familieleden reduceert het recidiverisico en verbetert werkprestaties en vermindert de alcoholconsumptie (Wooditch et al., 2014).
- › De kwaliteit van persoonlijke relaties doet er toe. Ex-gedetineerden die een verbetering in de relatie met hun partner vermelden recidiveren minder (Paternoster, et al. 2016).

› GOED- EN AFKEUREN VAN HET GEDRAG DOOR ANDEREN OMGEVING

› Definitie

- › Het totale beoordelen van prosociaal handelen door pro- en antisociale relaties.

› Beschrijving

- › Sociale relaties zijn van grote invloed op de persoon. Zowel in relatie tot pro- als antisociaal handelen.
- › Prosociale relaties oefenen sociale controle uit op een persoon en dragen hierdoor bij aan het gevoel van keuzevrijheid (*agency*) en het vormen van een prosociale identiteit. De kwaliteit van de relaties is van belang voor de grootte van het effect. In sommige gevallen kan zorgdragen voor anderen, zoals kinderen, een rol spelen.
- › Het hebben van antisociale relaties is een van de sterkste voorspellers voor het betrokken raken bij criminaliteit en recidiveren. Het hebben van antisociale relaties staat daarnaast het proces van *desistance* in de weg doordat het ook de attitude van de persoon over gedrag vormt en daarmee de identiteit.

› De relatie tot recidive

- › Sociale relaties versterken of remmen pro- en antisociaal gedrag (Giordano, 2006). Sociale relaties steunen of ondermijnen het aannemen van een prosociale identiteit afhankelijk van de houding van de relaties ten opzichte van criminaliteit (Veysey et al, 2012).
- › Het is onduidelijk of criminelen elkaar vinden door criminaliteit of een gezamenlijke interesse hebben en daarvanuit crimineel gaan handelen (Bonta & Andrews, 2017, p.119; Van der Put, et al., 2012). Er is grote druk om je naar een groepsattitude te gedragen (Wallace, Paulson, Lord & Bond, 2005). Ook zou crimineel gedrag worden aangeleerd kunnen worden in de interactie met andere personen (Sutherland, via Scarpitti, Nielsen & Miller, 2009: p. 211), bijvoorbeeld andere 'buitenbeentjes' (buitengesloten van de normatieve maatschappij (Bonta & Andrews, 2017, p. 117)).
- › Stabiele relaties dragen bij aan het behoud en ontwikkeling van dagbesteding, een stabiel en betekenisvol leven en zelfeffectiviteit (Andrews & Bonta, 2010). Het ontbreken van ondersteunende prosociale familie- en/of liefdesrelatie is een van de acht centrale factoren die bijdraagt aan recidive (Barnett & Howard, 2018). *Peers* kunnen een bron van steun zijn voor prosociaal gedrag. Als de persoon een prosociale attitude begint aan te nemen worden prosociale relaties invloedrijker en antisociale relaties minder belangrijk. De kwaliteit van relaties is afhankelijk van de ervaren steun door de persoon. De angst om steun te verliezen van prosociale relaties kan een drijfveer zijn om prosociaal gedrag te vertonen (Veysey et al, 2012).
- › In het proces van *desistance* worden personen zich bewuster van de waarde van omgaan met prosociale personen en het afscheid nemen van antisociale personen. De beïnvloedbaarheid door antisociale personen neemt af naarmate de identiteit verandert en mensen bewuste keuzes maken in de sociale relaties die ze onderhouden (Giordano et al. 2003). Dit kan leiden tot strategische zelfisolatie waarbij de persoon banden verbreekt met mensen en plekken die verband houden met delinquent gedrag (Patton and Farral, 2021).

› BEÏNVLOEDBAARHEID DOOR ANTISOCIALE PERSONEN OMGEVING

› Definitie

- › De beïnvloedbaarheid door antisociale personen is gebaseerd op eigenschappen van iemand en komt tot uiting in de contacten die gelegd worden en de mate van beïnvloeding van de prosociale attitude.

› Beschrijving

- › Mensen hebben sociale controles die helpen in het weerstand bieden tegen criminaliteit. Maar mensen hebben ook druk die hen daarnaartoe motiveert, zoals externe druk (*push*) en externe *pulls*, waaronder deviante subculturen (Reckless, 1970).

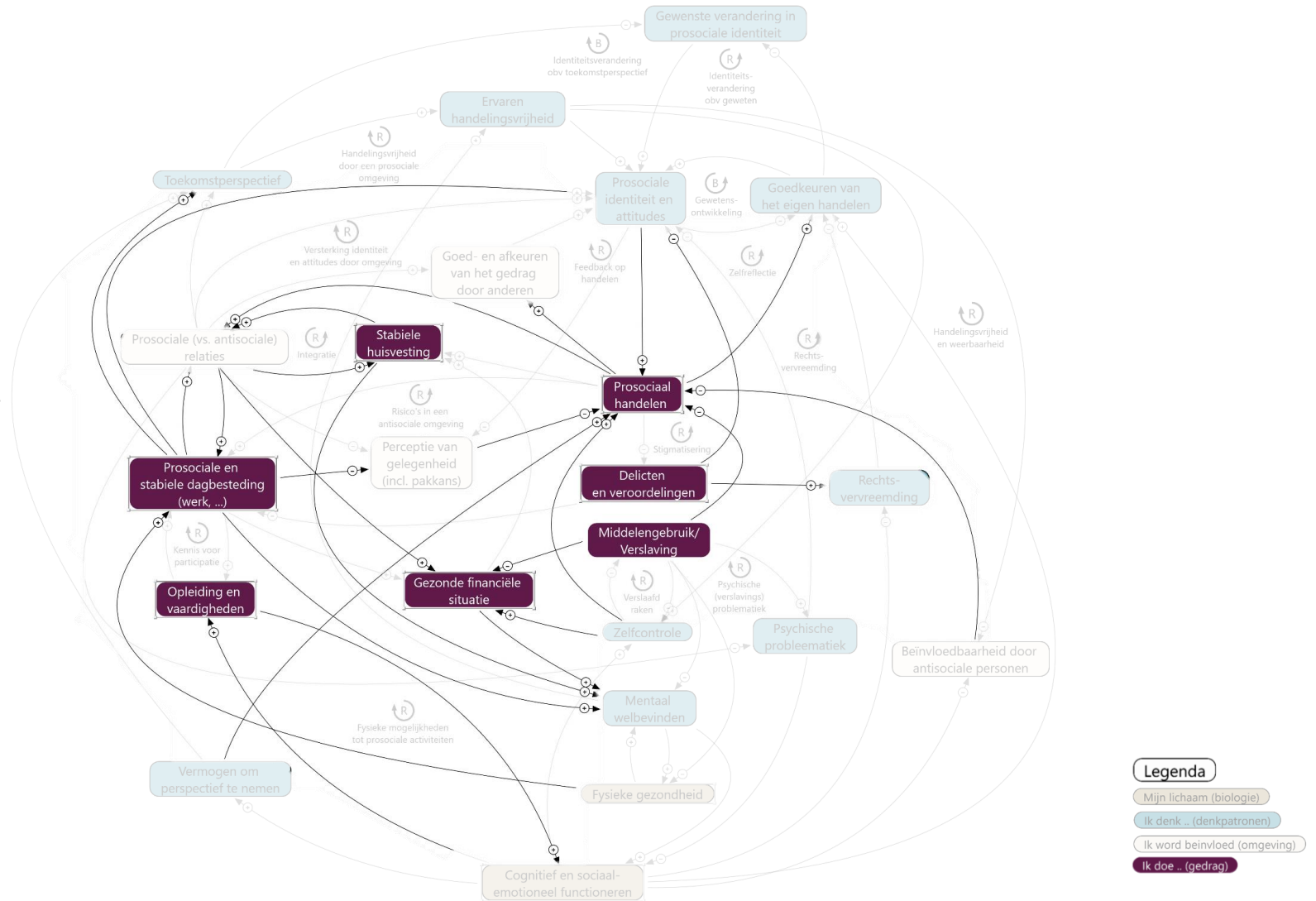
› De relatie tot recidive

- › Een antisociaal persoon gebruikt een referentiekader van verwachtingen om de gevoeligheid of weerbaarheid van een persoon in te schatten bij het zoeken van toenadering. Verschillen tussen de gepercipieerde leeftijd, en de hieruit volgende verwachting van cognitief en sociaalemotioneel vermogen bij die leeftijd, kunnen bij antisociale personen triggers zijn om toenadering te zoeken tot de persoon (intern interview Kallen, 2020).
- › Er is een link met fysiologische maturiteit: Het 'psychosociaal volwassen worden' wordt als belangrijke factor in *desistance* benadrukt door Monahan et al. (2009; 2013) en door Steinberg en Cauffman (1996). Hierbij is het belangrijk aandacht te schenken aan personen die voorlopen in de fysiologische ontwikkeling, maar tegelijkertijd achterlopen in de psychische ontwikkeling (Kallen & Fernandes, 2019).
- › Sweeten et al. (2013) beschrijft het belang van blootstelling (social learning) aan antisociale personen en antisociale groepsdruk als sterkste factor in het proces van *desistance* (bij dit onderzoek is de eigen perceptie van jongeren hierin als maat genomen). Mensen hebben sociale controles die helpen in het weerstand bieden tegen criminaliteit. Maar mensen hebben ook druk die hen daarnaartoe motiveert, zoals externe druk en externe *pulls*, waaronder deviante subculturen (Reckless, 1970).
- › In het proces van *desistance* worden personen zich bewuster van de waarde van omgaan met prosociale personen en het afscheid nemen van antisociale personen. Het veranderen van de sociale kring kan plotseling gebeuren (huwelijk) maar kan ook subtieler en over een langere periode plaatsvinden. De beïnvloedbaarheid door antisociale personen neemt af naarmate de identiteit verandert en mensen bewuste keuzes maken in de sociale relaties die ze onderhouden (Giordano et al. 2003).

GEDRAG

IK DOE

- De categorie *gedrag* gaat over de factoren die betrekking hebben op het gedrag van een persoon. Dit is de fysieke uiting van de denkpatronen en de vaardigheden. Hieronder vallen het onderhouden van stabiel werk of andere vormen van dagbesteding en huisvesting. Maar ook het omgaan met geld of het gebruik van middelen. Het gedrag van de persoon wordt in het model beschreven als pro- en antisociaal handelen. Het afwenden van de criminaliteit betekent het steeds verder afzien van antisociale handelingen. Het plegen van delicten is daarentegen een uiting van antisociaal handelen.

› STABIELE HUISVESTING GEDRAG

› Definitie

- › Het (niet) hebben of steeds moeten wisselen van huis en omgeving.

› Beschrijving

- › Huisvesting is onderdeel van de persoonlijke levenssfeer. Een instabiele verblijfplaats maakt dat het moeilijk is stabiele prosociale relaties op te bouwen en een omgeving te creëren waarin de persoon positief ondersteund wordt. Een stabiele huisvesting daarentegen reduceert het gevoel van stress en biedt de mogelijkheid van langdurige opbouw van contacten.

› De relatie tot recidive

- › Huisvesting wordt genoemd als een van de vijf basisvoorwaarden van re-integratiebeleid (Weijters, Rokven en Verweij, 2019). Onderdeel van het RISc is dat problemen met huisvesting een negatieve bijdrage leveren aan het verlagen van recidive (Van der Knaap & Alberda, 2009).
- › Volgens Hirschi (1969) laten mensen het plegen van delicten na op basis van sociale binding. Die binding bestaat uit 4 onderdelen: gehechtheid, betrokkenheid, gebondenheid en normen en waarden. [Wanneer de huisvesting instabiel is, is men minder gehecht en gebonden.]
- › Het hebben van een huis kan bijdragen aan het tegengaan van *labeling*. Dakloosheid wordt geassocieerd met criminaliteit en gevaar, een stigma dat ervoor kan zorgen dat daklozen dit internaliseren en zich naar dit label gaan gedragen omdat men dat van hen verwacht (Wensveen, 2020). Na vrijlating uit detentie kan dit stigma dus in grotere mate gelden voor dakloze ex-gedetineerden dan voor ex-gedetineerden met een stabiele huisvesting (Wensveen, 2020).
- › Stabiele huisvesting draagt bij aan het hebben van een sterk sociaal netwerk en een sociale identiteit gebaseerd op zelfrespect en een gevoel van trots (Best, 2019).

› PROSOCIAAL HANDELEN GEDRAG

› Definitie

- › Handelen naar de normen en waarden van de maatschappij, waarbij het wetboek van strafrecht de grens is voor veroordelingen en delicten.

› Beschrijving

- › Wat wordt gezien als pro- of antisociaal handelen kan verschillen per groep en situatie. Prosociaal handelen omvat geïnternaliseerde gedragsregels van wat goed en fout is om te doen in bepaalde situaties (Wikstrom, 2019, p.9)

› De relatie tot recidive

- › Prosociaal gedrag kan resulteren in een afname van recidive, omdat het kan leiden tot een grotere gevoeligheid voor de gevolgen van daden, een groter verantwoordelijkheidsbesef en een gevoel van betrokkenheid bij een gemeenschap. Activiteiten gericht het maken van connecties en het aanmoedigen en doorontwikkeling van de ontwikkeling van sociale vaardigheden dragen hieraan bij (Escrig-Espuig, 2022).
- › Prosociaal handelen wordt ook vaak aangeduid als prosociaal gedrag. Het is het tegenovergestelde van antisociaal gedrag.
- › Prosociaal gedrag wordt vaak uitgelegd als gedrag dat niet alleen gericht is op het eigen welzijn, maar ook op het welzijn van anderen. Een delict kent vaak een slachtoffer en ligt dus op het uiterste van de schaal van sociaal-antisociaal.
- › Vanaf de jonge jeugd tot jonge volwassenheid leren kinderen hoe zij zich (prosociaal) kunnen gedragen, ook gaan kinderen naarmate ze ouder worden antisociaal gedrag steeds minder tolereren. Een kleine groep mensen blijft echter persisteren in het vertonen van antisociaal gedrag (zie oa. Laub & Sampson, 2001; Moffitt, 2018).
- › Prosociaal gedrag is essentieel om te participeren in de maatschappij en bijvoorbeeld relaties te onderhouden, te werken of een anderszins positieve dagbesteding te onderhouden.
- › Verschillende gedragsinterventies, zoals de CoVa+, richten zich op het verbeteren van prosociaal gedrag door mensen stapsgewijze probleemoplossingsstrategieën aan te leren.
- › De terminologie ‘antisociaal’ kan enigszins verwarrend zijn. Een delict kan bijvoorbeeld in groepsverband gepleegd worden en/of vanuit een sociaal motief. Antisociaal gedrag, zoals het plegen van delicten, kan dus heel ‘sociaal’ zijn (Laub en Sampson, 2001). In het model wordt geredeneerd vanuit de normen en waarden van de Nederlandse maatschappij. Wat sociaal is binnen sub-culturen kan antisociaal zijn in de maatschappij

› GEZONDE FINANCIËLE SITUATIE

GEDRAG

› Definitie

- › De mate waarin een persoon in staat is en het gevoel van controle heeft om op een comfortabele manier aan alle huidige en lopende financiële verplichtingen te voldoen.

› Beschrijving (wat is het?)

- › Legale inkomsten zijn bronnen van inkomen, zoals een legitieme baan, uitkering, inkomen van partner, studiefinanciering en financiële steun vanuit familie. Financiële druk kan leiden tot een criminele reactie om doelen alsnog te bereiken (Merton 1938; 1968).

› De relatie tot recidive

- › Schulden, werk en inkomen worden genoemd als basisvoorwaarden in het re-integratiebeleid. Deze basisvoorwaarden zouden gedetineerden zo goed mogelijk kunnen laten terugkeren in de maatschappij (Weijters, et al., 2018).
- › De verwachting is dat het op orde hebben van basisvoorwaarden leidt tot minder stress, minder economische noodzaak tot crimineel gedrag en meer (belang bij) prosociale contacten en daarom tot minder recidive (Boschman, Teerlink, Weijters, 2021).
- › Er lijkt een sterk verband tussen schulden en criminaliteit, met name bij veel-/langetermijnplegers. Over het verband en de richting ervan is nog weinig onderzoek (Hoeve et al., 2014).
- › De persoonlijke financiële situatie kan ongezond zijn en op die manier leiden tot problemen binnen andere aspecten van het leven. Cultureel bepaalde ambities of doeleinden botsen met de wettige middelen om dit te bereiken. In het westen is de nadruk op materiele zaken bijv. groot. Een van de reacties is criminaliteit om deze doelen toch te behalen (Merton 1938; 1968).

› MIDDELENGEBRUIK / VERSLAVING

GEDRAG

› Definitie

- › Middelengebruik is het onder invloed zijn van een stof waarbij het fysiek en/of mentaal afhankelijk zijn van deze stof of een gewoonte een verslaving is.

› Beschrijving

- › Het gebruik van middelen verlaagt het vermogen van langetermijndenken en verlaagt daarmee de zelfcontrole. Handelingen worden vaker op emotie uitgevoerd. Veel 'veelplegers' hebben vaak een verslaving (gokken, alcohol, drugs), waardoor dit een terugkerend fenomeen is.

› De relatie tot recidive

- › De relatie tussen verslaving en middelenmisbruik is omstreken, er is een correlatie met andere factoren en het gaat vaak over middelenmisbruik, maar niet per se over verslaving. Er is meer informatie nodig om deze relatie verder vorm te geven (Taxman & Mun, 2018).
- › "Alcoholgebruik heeft een sterke invloed op de frontale cortex (voorste gedeelte van de hersenen). Dit gedeelte is verantwoordelijk voor zelfcontrole en het sociale functioneren, maar ook voor doelgericht handelen, redeneren en problemen oplossen. Schade aan de frontale cortex zorgt dus voor een achteruitgang in intellectuele vaardigheden. Door het verminderen van de zelfcontrole is er meer kans op impulsieve reacties en zijn er minder remmingen, o.a. om verder te blijven drinken." (Alcohol hulp, 2020)
- › Middelengebruik hangt daarnaast significant samen met recidive onder cliënten van forensische verslavingszorg, vooral bij alcohol, cocaïne en opiaten en vooral bij mannen (Van Harskamp, 2021). Ook is de prevalentie en afhankelijkheid van middelen hoog onder TBS-ers (Brand, Lucker & van der Hurk, 2009)
- › Therapeutische gemeenschappen zijn effectief in het verminderen van recidive en in mindere mate ook in middelengebruik. Opiaatcontrolebehandelingen helpen in het verlagen van het drugsrisico bij opiaatgebruikers. Zorg na detentie ondersteunt deze beide interventies (Andrade, Ritchie, Rowlands, Mann, & Hides, 2018).

› PROSOCIALE EN STABIELE DAGBESTEDING GEDRAG

› Definitie

- › Een vaste dag-/nachtstructuur met prosociale bezigheden overdag zoals: werk, sport, cultuur, vrijwilligerswerk.

› Beschrijving

- › Het vasthouden van een gezond slaapritme en besteden van de tijd aan positieve activiteiten draagt bij aan het voorkomen van recidive. Het is een manier om prosociale relaties te vormen en een betekenisvol leven te leiden. Het voorkomt dat de persoon zich ophoudt in een antisociale omgeving waar criminaliteit vaker voorkomt.

› De relatie tot recidive

- › De dagbesteding is prosociaal wanneer de bezigheden cultureel geaccepteerd zijn naar de leeftijd van de persoon (Bersani et al., 2018, p.136).
- › Een positieve vrijetijdsbesteding draagt bij aan verminderd middelengebruik en prosociaal gedrag (Wooditch et al. 2014).
- › Prosociale dagbesteding draagt bij aan het behoud en ontwikkeling van dagbesteding, een stabiel en betekenisvol leven en zelfeffectiviteit (Andrews & Bonta, 2010). Positieve recreatie en vrijetijdsactiviteiten zijn een van acht centrale factoren die recidive beperken (Barnett, 2018).
- › Prosociale vrijetijdsbesteding is, samen met werk en school, onderdeel van het aangaan van een nieuwe doelgerichte dagindeling en activiteiten als alternatief voor het doorbrengen van tijd in het straatleven. Dit helpt het vermijden van criminaliteit, o.a. criminaliteit die voortkomt uit verveling of het begeven in sociale omgevingen waar criminele activiteit vaker voorkomt (Macdonald et al., 2010).

› OPLEIDING & VAARDIGHEDEN

GEDRAG

› Definitie

- › Wat iemand weet en kan en in welke mate dit paraat is. Kennis en vaardigheden worden verworven door bijvoorbeeld het ontwikkelen en opdoen van vermogens en levenservaring en getoetst door bijvoorbeeld (veelal) opleiding.

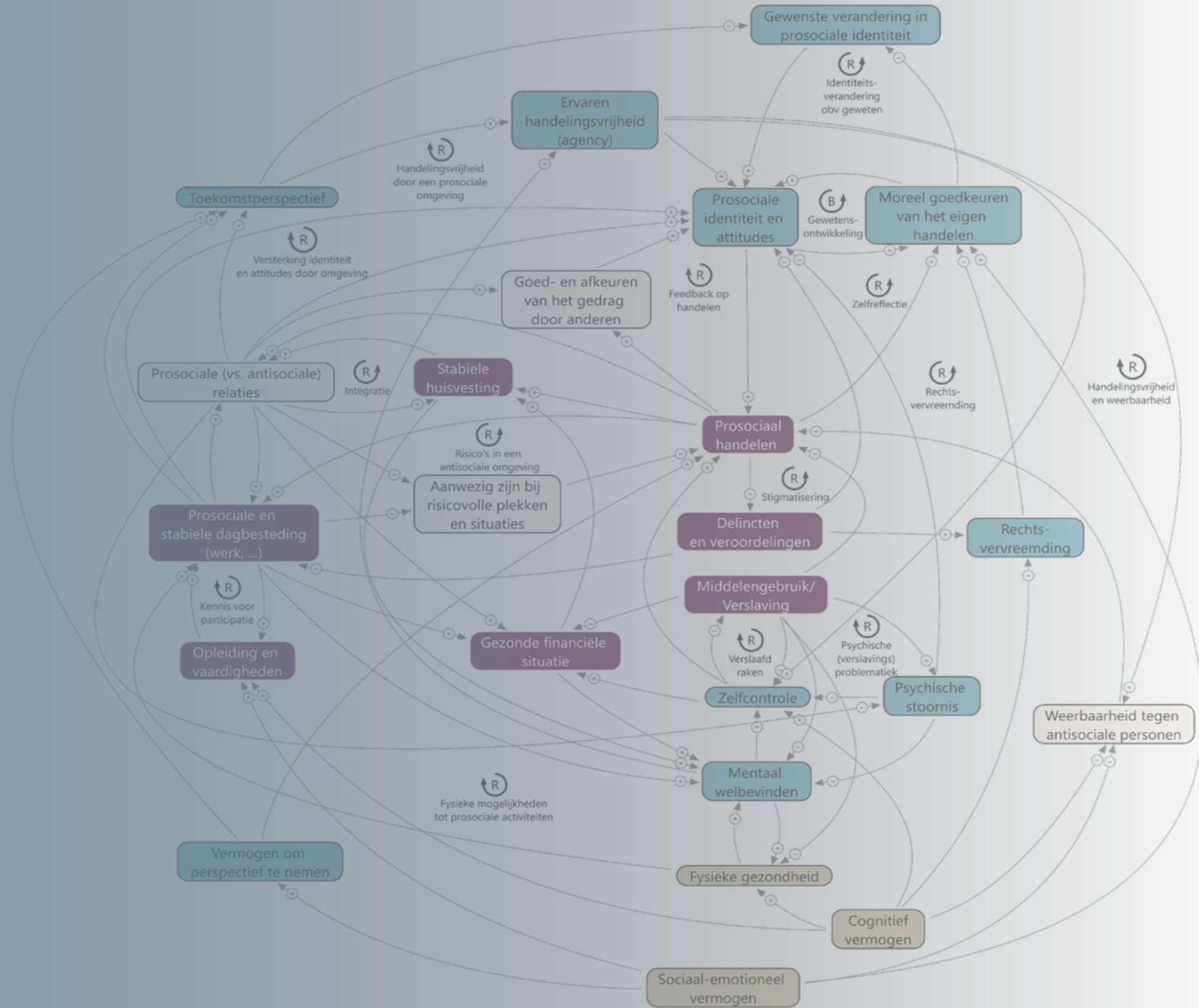
› Beschrijving

- › Kennis en kunde kunnen worden ingezet in de maatschappij. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om taalvaardigheid, sociale vaardigheden, planning, vakkennis en expertise, etc. Het hebben van (een diversiteit aan) prosociale vaardigheden draagt bij aan het verminderen van recidive.

› De relatie tot recidive

- › Opleiding is onderdeel van de RISC: opleiding levert een positieve bijdrage aan het verlagen van recidive (Van der Knaap & Alberda, 2009, p.48). Hierbij gaat het niet alleen om het aanleren van vakinhoudelijke vaardigheden, maar ook om gedragsinterventies, zoals vaardigheidstrainingen op gedrag en cognitie (NSCR, 2021).
- › Er wordt consistent bewijs gevonden voor het hebben van weinig verbale vaardigheden en betrokken zijn bij criminaliteit (Bonta & Andrews, 2017, p.74)
- › *Drop outs* hebben een grotere kans om in de criminaliteit te komen (Sweeten et al, 2009). Gevangenen die correctieve educatie krijgen hebben minder kans op recidive (Davis, Bozick, Steele, Saunders, & Miles, 2013).
- › Het verkrijgen van werk gaat vaak op basis van (opleidings)achtergrond. Wat iemand kan is een selectie criterium. Hiervoor spelen diploma's vaak een rol. Dit leidt mogelijk ook tot discriminatie van mensen zonder diploma (Visser, 2022).

REFERENTIES

REFERENTIELIJST

A-B

Adams, E.B., Chen, E.Y., & Chapman, R. (2016). Erasing the mark of a criminal past: Ex-offenders' expectations and experiences with record clearance. *Punishment & Society*, 19(1):23-52.
DOI:10.1177/1462474516645688

Alcohol hulp. (2023, 20 januari). Alcohol en Hersenen. Geraadpleegd op 20 januari 2023 van <https://www.alcoholhulp.be/alcohol-hersenen>

Andrade, D. de, Ritchie, J., Rowlands, M., Mann, E. & Hides, L. (2018). Substance Use and Recidivism Outcomes for Prison-Based Drug and Alcohol Interventions, *Epidemiologic Reviews*, 40(1): 121–133.

Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct*. New York: Routledge.

APA: American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC.

Apel, R. (2022). Sanctions, perception, and crime. *Annual review of criminology*, 5, 205-277.

Apel, R., Nagin, D. S. (2017). Perceptual deterrence. In Bernasco, W., Van Gelder, J.-L., Elffers, H. (Eds.), *The Oxford handbook of offender decision making* (pp. 121–140). Oxford University Press.

Arnsten AF. Stress signalling pathways that impair prefrontal cortex structure and function. *Nat Rev Neurosci*. 2009 Jun;10(6):410-22. doi: 10.1038/nrn2648. PMID: 19455173; PMCID: PMC2907136.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.

Banse, R., Koppehele-Gossel, J., Kistemaker, L. M., Werner, V. A., & Schmidt, A. F. (2013). Pro-criminal attitudes, intervention, and recidivism. *Aggression and Violent Behavior*, 18(6), 673-685.

Barnett, G. D., & Howard, F. F. (2018). What doesn't work to reduce reoffending?. *European Psychologist*, 23(2), 111-129.

Beccaria, C. (1986). *On crimes and punishments*. Indianapolis: Hackett Publishing Co, Inc.

Bersani, B. E., & Doherty, E. E. (2018). Desistance from offending in the twenty-first century. *Annual Review of Criminology*, 1, 311-334.

Best, D. (2019). *Pathways to Recovery and Desistance: The Role of the Social Contagion of Hope* (1st ed.). Bristol University Press.

Brand, E. F., Lucker, T. P., & van den Hurk, A. A. (2009). Addiction and recidivism in forensic psychiatry. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 51(11), 813-820.

Bonta, J. & Andrews, D.A. (2017). *The Psychology of Criminal Conduct* – 6th edition. New York: Routledge.

Boschman, S., Teerlink, M., Weijters, G. (2021). Basisvoorwaarden op orde? Minder recidive en meer kans op werk. Secondant. Geraadpleegd op: <https://ccv-secondant.nl/platform/article/basisvoorwaarden-op-orde-minder-recidive-en-meer-kans-op-werk-1>

Bushway, S. D., & Paternoster, R. (2014). Identity and desistance from crime. In *Effective interventions in the lives of criminal offenders* (pp. 63-77). Springer, New York, NY.

Buysse, W., & Loef, L. (2012). *Eerst denken, dan doen*. Amsterdam: DSP-gorep.

› REFERENTIELIJST

C-F

Cohen, L.E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American sociological review*, 44(4). DOI:10.2307/2094589

Colman A (2008). A Dictionary of Psychology (3 ed.). Oxford University Press. ISBN 9780199534067.

Cornish, D., & Clarke, R.V. (1986). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. London: Transaction Publishers.

Damm, A.P., & Gorinas, C. (2020). Prison as a criminal school: Peer effects and criminal learning behind bars. *The journal of law and economics*, 63(1).

Davis, L.M., Bozick, R., Steele, J.L., Saunders, J., & Miles, J.N.V. (2013). *Education and Vocational Training in Prisons Reduces Recidivism, Improves Job Outlook*. Rand Corporation. Geraadpleegd op: https://www.bja.gov/Publications/RAND_Correctional-Education-Meta-Analysis.pdf

De Waard, J. (2020). Investeer meer in criminaliteitspreventie. *Secondant*: <https://ccv-secondant.nl/platform/article/investeer-meer-in-criminaliteitspreventie>

De Ruiter, C., & Veen, V. C. (2006). Voorkomen van recidive bij geweldsdelinquenten: wat werkt. *Dth*, 26(2), 51-60.

Dickinson, T., & Jacques, S. (2021). Drug control policy, normalization, and symbolic boundaries in Amsterdam's coffee shops. *The British journal of criminology*, 61(1): 22-40.

DJI (n.d.). *Zorg en begeleiding*. Opgehaald op 25-08-2022 via <https://www.dji.nl/justitiabelen/volwassenen-in-detentie/zorg-en-begeleiding>

Doherty, E. E., & Bersani, B. E. (2016). Understanding the Mechanisms of Desistance at the Intersection of Race, Gender, and Neighborhood Context. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 53(5), 681–710. doi:10.1177/0022427816632573

Dorp, M. (2019). *Woning, werk en wijf? Dan komt alles goed! Praktijk en achtergrond*. DOI: 10.1007/978-90-368-1440-9_11

Escrig-Espuig, J. M., Martí-Vilar, M., & González-Sala, F. (2022). Criminal Thinking: Exploring its Relationship with Prosocial Behavior, Emotional Intelligence, and Cultural Dimensions. *Anuario de Psicología Jurídica* [Ahead of print]. <https://doi.org/10.5093/apj2022a2>

Fagan, J., & Piquero, J. (2007). Rational Choice and developmental influences on recidivism among adolescent felony offenders. *Journal of empirical legal studies*, 4(4): 715-748.

Fisher, Gwenith & Chacon, Marisol & Chaffee, Dorey. (2019). Theories of Cognitive Aging and Work. 10.1016/B978-0-12-812756-8.00002-5.

REFERENTIELIJST

G-J

- Giordano, P.C., Cernkovich, S.A. and Rudolph, J.L. (2002) 'Gender, crime and desistance: Towards a theory of cognitive transformation', *American Journal of Sociology*, 107, 990–1064.
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Holland, D. D. (2003). Changes in friendship relations over the life course: Implications for desistance from crime. *Criminology*, 41(2), 293-328.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford: University Press.
- Gottfredson, M.R. (2011). Sanctions, situations, and agency in control theories of crime. *European Journal of Criminology*, 8(2), 128–143. DOI: 10.1177/1477370810392968
- Gottfredson, M.R. (2017). Self-Control Theory and Crime. *Criminology and criminal justice*. Opgehaald van <https://oxfordre.com/criminology/display/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-252#acrefore-9780190264079-e-252-bibItem-0043>
- Grieger, L., Hosser, D., & Schmidt, A. F. (2012). Predictive validity of self-reported self-control for different forms of recidivism. *Journal of Criminal Psychology*, 2(1), 80-95.
DOI:10.1108/20093821211264405
- Harskamp, M. van (2021). *De invloed van middelgebruik op recidiverisico en moderatie van depressie, angst en stress* [scriptie]. Tilburg: Tilburg University. .
- Hertogh, M. L. M. (2006). *Rechtsvervreemding: tussen rechtsstaat en rechtsgevoel*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hoeve, M., Stams, G.J.J., van der Zouwen, M., Vergeer, M., Jurrius, K., & Asscher, J.J. (2014). A systematic review of financial debt in adolescents and young adults: Prevalence, correlates and associations with crime. *PLOS one*, 9(8), 1-16.
- Johnson, E., & Payne, J. (1986). The Decision to Commit a Crime, An Information-Processing Analysis. In D. B. Cornish and R. V. Clarke, (eds), *The Reasoning Criminal: Rational Choice Perspectives on Offending* (170–185). New York: Springer-Verlag.
- Kallen, V. L., & Fernandes, B. S. (2019). Progressing towards precision psychiatry: current challenges in applying biomarkers in psychiatry. In *Handbook of Biomarkers and Precision Medicine* (pp. 520-528). Chapman and Hall/CRC
- King, S. (2012). Transformative agency and desistance from crime. *Criminology & criminal justice*, 13(3), 317-335.
- Kohlberg, L. (1958). *The development of modes of moral thinking and choice in the years 10 to 16* [Doctoral dissertation]. Chicago: The University of Chicago.
- Kumar, Sandeep (2020). Reflective writing in prisons: Rehabilitation and the power of stories and connections. *VA Engage Journal*, 8, Article 5.

REFERENTIELIJST

L-MA

Laub, J.H., & Sampson, R.J. (2001). Understanding Desistance from Crime. *Crime and Justice*, 28(1).

LeBel, T. P., Burnett, R., Maruna, S., & Bushway, S. (2008). The chicken and egg of subjective and social factors in desistance from crime. *European Journal of Criminology*, 5(2), 131-159.

Liem, M., & Richardson, N.J. (2014). The role of transformation narratives in desistance among released lifers. *Criminal justice and behavior*, 41(6). DOI: 10.1177/0093854813515445

Link, N.W., Stansfield, R., & Ward, J.T.,(2019). Consequences of mental and physical health for reentry and recidivism: toward a health-based model of desistance*. *Criminology*, 57(3). DOI: 10.1111/1745-9125.12213

MacDonald, R., Webster, C., Shildrick, T. A., & Simpson, M. (2010). Paths of exclusion, inclusion and desistance: Understanding marginalized young people's criminal careers. In S. Farrall, R. Sparks, S. Maruna, M. & Hough (eds), *Escape routes: Contemporary perspectives on life after punishment (ch. 5)*. Routledge-Cavendish.

Malouf, E. T., Schaefer, K. E., Witt, E. A., Moore, K. E., Stuewig, J., & Tangney, J. P. (2014). The brief self-control scale predicts jail inmates' recidivism, substance dependence, and post-release adjustment. *Personality and social psychology bulletin*, 40(3), 334-347.

Maruna, S. & King, A. (2009). Once a criminal, always a criminal?: 'redeemability' and the psychology of punitive public attitudes. *European Journal of Criminal Policy and Research*, 15, 7–24. doi: 10.1007/s10610-008-9088-1

Maruna, S. (2001). *Making good* (p. 86). Washington, DC: American Psychological Association.

Madern, T, Weijers, M, Van der Werf, M, Van Gaalen, C. (2015), Geld en gedrag, de theoretische basis, Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting.

REFERENTIELIJST

ME-O

Mentale gezondheid | Mentaal welbevinden (15 januari 2023). *Volksgezondheid en Zorg*. <https://www.vzinfo.nl/Mentale-gezondheid/Mentaal-welbevinden>

Menger, A. (2018). *De werkaliantie in het gedwongen kader: Onderzocht bij het reclasseringstoezicht* [PhD Thesis - Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam].

Menger, A., Krechtig, L., & Bosker, J. (2018). *Werken in gedwongen kader: methodiek voor het forensisch sociaal werk*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672–682.

Moffitt, T. E. (2007). A review of research on the taxonomy of life-course persistent versus adolescence-limited antisocial behavior. In D. J. Flannery, A. T. Vazsonyi, & I. D. Waldman (Eds.), *The Cambridge handbook of violent behavior and aggression* (pp. 49–74). Cambridge University Press.

Moffitt, T. E. (2018). Male antisocial behaviour in adolescence and beyond. *Nature human behaviour*, 2(3), 177-186.

Monahan, K.C., Steinberg, L., Cauffman, E., & Mulvey, E.P. (2009). Trajectories of antisocial behavior and psychosocial maturity from adolescence to young adulthood. *Developmental psychology*, 45(6): 1654-1668. DOI: 10.1037/a0015862

Monahan, K. C., Steinberg, L., Cauffman, E., & Mulvey, E. P. (2013). Psychosocial (im)maturity from adolescence to early adulthood: Distinguishing between adolescence-limited and persisting antisocial behavior. *Development and Psychopathology*, 25(4), 1093–1105.

Mutsaers, P. (2016). Rechtscultuur en rechtsvervreemding in Nederland. B & M: *Tijdschrift voor Beleid, Politiek en Maatschappij*, 43(4), 169-172.

Nagin, D.S., Cullen, F.T., & Jonson, C.L. (2018). *Deterrence, Choice, and Crime, Volume 23: Contemporary perspectives*. New York: Routledge.

Neema Trivedi-Bateman & Emma L. Crook (2022) The optimal application of empathy interventions to reduce antisocial behaviour and crime: a review of the literature, *Psychology, Crime & Law*, 28:8, 796-819, DOI: 10.1080/1068316X.2021.1962870

NSCR (2021). *Recidive als maat voor effectiviteit [factsheet]*. *Parlement en wetenschap*. Opgehaald via https://parlementenwetenschap.nl/wp-content/uploads/2021/12/211126_Factsheet_Recidivebeleid_NSCR.pdf

NPO1 (2021). #2 - Daniel (ex-drugscrimineel / betrokken bij liquidaties) (S02) [podcast]. *AvroTros*. Opgehaald via <https://www.nporadio1.nl/podcasts/daders/52553/2-daniel-ex-drugscrimineel-betrokken-bij-liquidaties-s02>

O'Donnell, I. (2020). *An Evidence Review of Recidivism and Policy Responses*. Dublin: Department of Justice & Equality.

REFERENTIELIJST

P-ST

- Paternoster, R., & Bushway, S. (2009). Desistance and the Feared Self: Toward an Identity Theory of Criminal Desistance. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 99(4), 1103-1156.
- Paternoster, R., Bachman, R., Kerrison, E., O'connell, D., & Smith, L. (2016). Desistance from crime and identity: An empirical test with survival time. *Criminal Justice and Behavior*, 43(9), 1204-1224.
- Patton, D., & Farral, S. (2021). Desistance: A utopian perspective. *The howard journal of crime and justice*, 60(2), 209-231.
- Plaisier, J., Bouma, D., Feddes, A., Hoetjes, V., Pollaert, H., & Van Straaten, I. (2016). *Kies voor Verandering*. Amsterdam: Impact R&D.
- Reckless, W.C. (1970). American criminology. *Criminology*, 8(1);, 4-22.
- Rocque, M., Posick, C., & Paternoster, R. (2016). Identities through time: An exploration of identity change as a cause of desistance. *Justice Quarterly*, 33(1), 45-72.
- Rodermond, E., Kruttschnitt, C., Slotboom, A. M., & Bijleveld, C. C. (2016). Female desistance: A review of the literature. *European Journal of Criminology*, 13(1), 3-28.
- Sahline, J. (2018). *The prison problem: Recidivism rates and mental health* [blog]. GoodTherapy. Opgehaald op 25-08-2022 via <https://www.goodtherapy.org/blog/prison-problem-recidivism-rates-mental-health-0520187>
- Sampson, R. J., Laub, J. H., & Wimer, C. (2006). Does marriage reduce crime? A counterfactual approach to within-individual causal effects. *Criminology*, 44(3), 465-508.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). *Crime in the Making: Pathways and Turning Points through Life*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1997). A life-course theory of cumulative disadvantage and stability of delinquency. In T. Thornberry (Ed.), *Developmental theories of crime and delinquency* (pp. 133-161). New Brunswick, NJ: Transaction.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (2003). Desistance from crime over the life course. In R.T. Serpe (ed.), *Handbook of the life course* (pp. 295-309). Boston, MA: Springer.
- Scarpitti, F. R., Nielsen, A. L., & Miller, J. M. (2009). *Crime and criminals: contemporary and classic readings in criminology*. 2nd ed. New York: Oxford University Press
- Smith, H. P., & Bohm, R. M. (2008). Beyond anomie: Alienation and crime. *Critical Criminology*, 16(1), 1-15.
- Stanley, M. (2022). Reducing recidivism [podcast]. *Access and opportunity*. Opgehaald op 25-08-2022 via <https://open.spotify.com/episode/6w5u4wJlxLzUBIT520xNaE>
- Steinberg, L., & Cauffman, E. (1996). Maturity of judgment in adolescence: Psychosocial factors in adolescent decision making. *Law and Human Behavior*, 20(3), 249-272.
- Steinberg, L. (2010). A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. In K.M. Beaver & A. Walsh (eds.), *Biosocial Theories of Crime* (pp. 435-463).

REFERENTIELIJST

ST-VI

Stone, R. (2016). Desistance and identity repair: Redemption narratives as resistance to stigma. *British Journal of Criminology*, 56(5), 956-975.

Stoprecidivism.org (n.d.). *The impact of recidivism*. Opgehaald op 25-08-2022 via <https://stoprecidivism.org/impact-of-recidivism/>

Sweeten, G., Bushway, S.D., & Paternoster, R. (2009). Does dropping out of school mean dropping into delinquency? *Criminology*, 47(1): 47-91. DOI:10.1111/j.1745-9125.2009.00139.x

Sweeten, G., Piquero, A.R., & Steinberg L. (2013). Age and the explanation of crime, revisited. *J Youth Adolesc*, 42(6):921-38. doi: 10.1007/s10964-013-9926-4.

Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22, 664–670.

Tannenbaum, F. (1938). *Crime and the community*. Boston: Ginn.

Taxman, F. S., & Mun, M. (2018). Recidivism: The Impact of Substance Abuse on Continued Involvement in the Justice System, in Stuart A. Kinner, and Josiah D. Jody Rich (eds.), *Drug Use in Prisoners: Epidemiology, Implications, and Policy Responses*. New York: Oxford Academic.

Ten Bhömer, R., Veldhuis, G.A., De Zeeuw, C., Wemmers, S., & P. van den Brink (2023). Aanpak en geleerde lessen recidivesysteemanalyse-update. M10543. Den Haag: TNO.

Thuisarts (n.d.). *Ik heb lichte psychische klachten. Hoe word ik beter?* Opgehaald via <https://www.thuisarts.nl/hulp-bij-psychische-klachten-bij-volwassenen/ben-ik-psychisch-wel-fit-hoe-word-ik-psychisch-fitter>

Van Dijk, J. J. M. (1993). De gelegenheid maakt de mafioso (ook in Nederland). *Nederlands Juristenblad*, 68(38), 1337-1342.

Van der Knaap, L.M. & Alberda, D.L. (2009). *De predictieve validiteit van de Recidive Inschattingsschalen (RISc)*. Den Haag: WODC.

Van Velthoven, B.C.J. (2012). *Economie van misdaad en straf*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Veysey, B. M., Martinez, D. J., & Christian, J. (2013). "Getting out:" A summary of qualitative research on desistance across the life course. In C.L. Gibson & M.D. Krohn (eds.), *Handbook of life-course criminology: emerging trends and directions for future research* (pp. 233-260). New York: Springer.

Verweij, S, Tollenaar, N, Wartna, B.S.J. (2016), *CoVa: eerst denken en dan ...?* WODC, Boom Juridisch, <http://hdl.handle.net/20.500.12832/1267>

Visser, J. (2022, 11 juli). *Hoe hogeropgeleiden discrimineren*. De Correspondent. Opgehaald van <https://decorrespondent.nl/13568/hoe-hogeropgeleiden-discrimineren/1078018304-4de6b9bf>

REFERENTIELIJST

W-Z

Wallace, D., & Wang, X. (2020). Does in-prison physical and mental health impact recidivism? *SSM – Population health*, 11.

Wallace, D.S., Paulson, R.M., & Charles, C.F. (2005). Which Behaviors Do Attitudes Predict? Meta-Analyzing the Effects of Social Pressure and Perceived Difficulty. *Review of General Psychology*, 9. 214-227. 10.1037/1089-2680.9.3.214.

Walters, G. D. (2018). Maturing out of delinquency: unpacking the effects of identity achievement and future orientation on crime desistance. *Self and Identity*, 1(17). doi:10.1080/15298868.2018.1439848

Weerman, F.M., De Keijser, J.W., & Huisman, W. (2015). Criminologie. Woning, werk, wederhelft: wat is waar van een oude wijsheid? *Delikt en delinkwent*, 7.

Weijters, Rokven en Verweij (2018). *Monitor nazorg (ex-)gedetineerden – meting 5: Beschrijving van de problematiek van ex-gedeteneerden en de relatie met recidive*. WODC. Geraadpleegd op: https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/207/Cahier_2018-12_2698_Volledige_tekst_tcm28-345747.pdf?sequence=2&isAllowed=

Wensveen, M. (2020). Eigen haard is goud waard?. Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van(ex-) gedetineerden [doctoral thesis]. Leiden: Leiden University.

Wilson, J.A., & Wood, P.B. (2014). Dissecting the relationship between mental illness and return to incarceration, *Journal of Criminal Justice*, 42(6): 527-537.

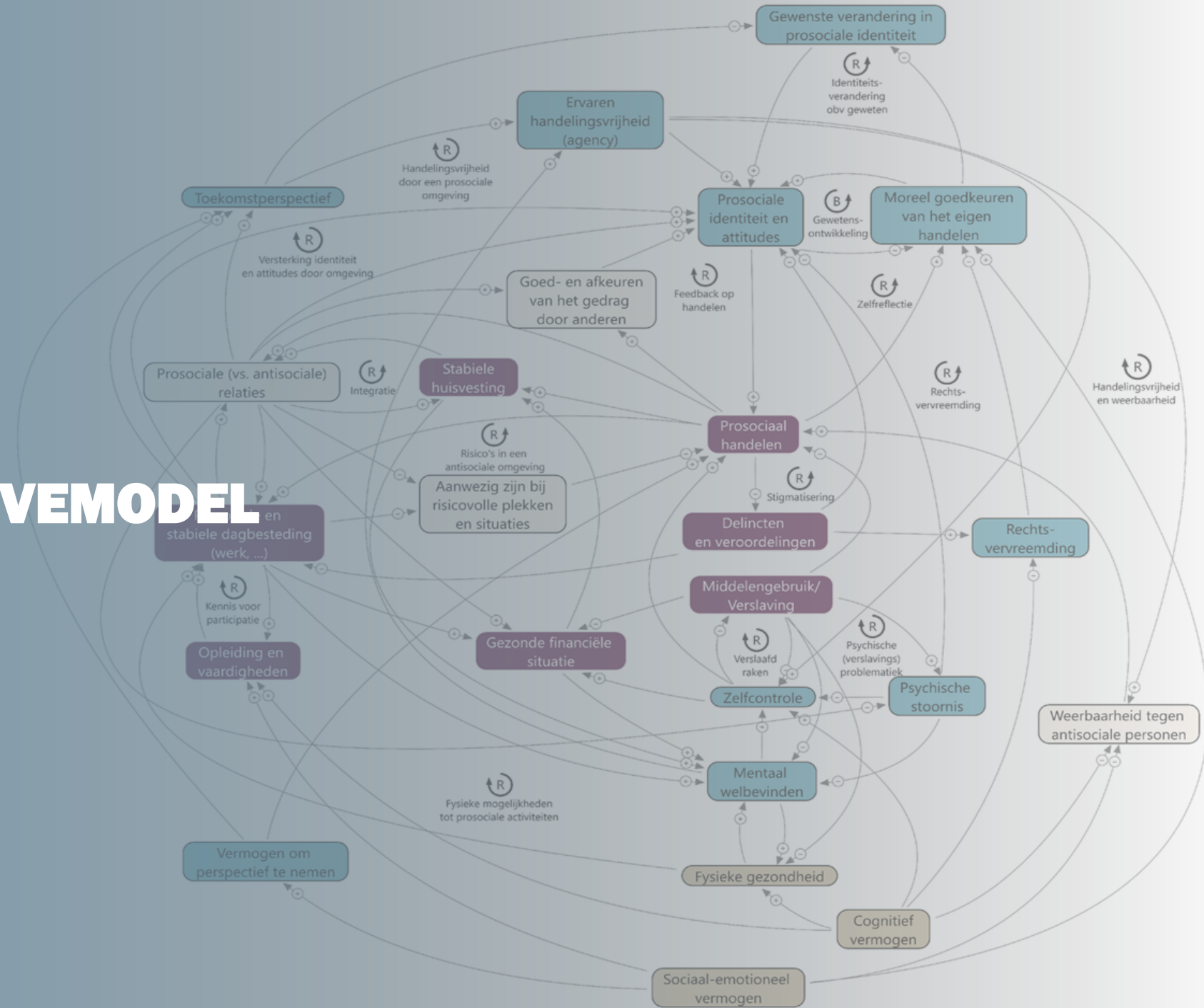
Wikström, P. O. H. (2019). Explaining Crime and Criminal Careers: the DEA Model of Situational Action Theory. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 6, 188-203.

Wooditch, Alese, Liansheng Larry Tang, and Faye S. Taxman (2014). Which criminogenic need changes are most important in promoting desistance from crime and substance use?. *Criminal justice and behavior* 41(3), 276-299.

Wrenn, Gl., McGregor, B., & Munetz, M. (2018). The fierce urgency of now: improving outcomes for justice-involved people with serious mental illness and substance misuse. *Psychiatric services*, 69(7). DOI: 10.1176/appi.ps.201700420

Zgoba, K.M., Reeves, R., Tamburello, A., & Debilio, L. (2020). Criminal Recidivism in Inmates with Mental Illness and Substance Use Disorders. *J Am Acad Psychiatry Law*, 48(2): 209-215. DOI: 10.2

RELATIES RECIDIVEMODEL

RELATIES

B-C

RELATIES

C-E

Cognitief en sociaal-emotioneel functioneren	→ +	Opleiding en vaardigheden	Een hoger sociaalemotioneel vermogen zorgt voor een betere samenwerking gedurende een opleiding en het ontwikkelen van sociale vaardigheden.
Delicten en veroordelingen	→ -	Prosociale identiteit en attitudes	Eerdere delicten en veroordelingen kunnen een antisociale identiteit bevestigen en versterken. Dit kan ook resulteren uit de stigmatiserende gevolgen van een veroordeling.
Delicten en veroordelingen	→ -	Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	Een veroordeling kan invulling van een prosociale dagbesteding o.a. in de weg staan door antecedenten (geen VOG), verliezen van werk tijdens detentie of stigmatisering.
Delicten en veroordelingen	→ +	Rechtsvervreemding	Rechtsvervreemding kan een gevolg zijn van vervolging en veroordelingen uit het verleden.
Ervaren handelingsvrijheid	→ -	Beïnvloedbaarheid door antisociale personen	Als een persoon meer handelingsvrijheid ervaart zal hij of zij ook beter bestand zijn tegen de invloed van anderen. De persoon heeft beter inzicht en vertrouwen in zijn of haar eigen controle. Personen die minder handelingsvrijheid ervaren kunnen ook sneller beïnvloed worden door anderen.
Ervaren handelingsvrijheid	→ +	Prosociale identiteit en attitudes	Ervaren handelingsvrijheid is belangrijk voor het kunnen maken van doelbewuste keuzes die de richting van het leven bepalen. Mensen die weinig handelingsvrijheid ervaren zullen ook weinig vertrouwen hebben dat zij iets kunnen veranderen aan wie zij zijn en hoe zij naar de wereld kijken.

RELATIES

E-G

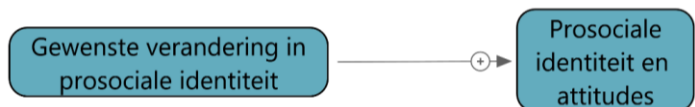
Het ervaren van handelingsvrijheid betekent dat een persoon zichzelf in staat acht om invloed uit te oefenen op wat er met hem of haar gebeurt. Dit leidt tot minder impulsief gedrag.

Zowel fysiek (fysiek beperkt zijn) als mentaal (fysiek slecht voelen) niet in staat zijn om te participeren in prosociale dagbesteding.

Een gezond lichaam en regelmatig sporten zorgen voor een stabiele hormoonbalans, waardoor het mentaal welbevinden positief wordt gestimuleerd.

Intentionele verandering van de identiteit en attitudes begint bij een wil en motivatie om te veranderen. Vaak komt dit tot uitdrukking doordat mensen enigszins een beeld hebben van wie zij willen zijn en welk gedrag daarbij hoort.

Het hebben van een gezonde financiële situatie geeft rust in het hoofd. Er zijn geen zorgen of de rekeningen aan het eind van de maand betaald kunnen worden.

Een gezonde financiële situatie zorgt voor meer mogelijkheden op het huren van woningen.

RELATIES

G-M

Gezonde financiële situatie	→ ⊕	Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	Een gezonde financiële situatie biedt mogelijkheden om deel te nemen aan prosociale activiteiten
Goed- en afkeuren van het gedrag door anderen	→ ⊕	Prosociale identiteit en attitudes	Prosociaal handelen zorgt voor een positieve verandering in de attitudes na de sociale controle (complimenten) van de omgeving.
Goedkeuren van het eigen handelen	→ ⊕	Gewenste verandering in prosociale identiteit	Het goedkeuren van het eigen handelen kan zowel in prosociale als antisociale zin een gewenste verandering in de identiteit sturen.
Goedkeuren van het eigen handelen	→ ⊕	Prosociale identiteit en attitudes	Reflectie op het eigen handelen is een van de mechanismen waarmee mensen hun eigen identiteit en attitudes kunnen beïnvloeden. Wanneer een persoon het eigen handelen goedkeurt kan dit de identiteit en attitudes die men op dat moment heeft bevestigen en versterken.
Mentaal welbevinden	→ ⊕	Ervaren handelingsvrijheid	Als een persoon zich goed voelt kan dat ook positief doorwerken in de ervaren handelingsvrijheid. Als een persoon zich niet goed voelt, bijvoorbeeld door stress of angst, kan dat de handelingsvrijheid beperken.
Mentaal welbevinden	→ ⊕	Cognitief en sociaal-emotioneel functioneren	Een laag mentaal welbevinden door bijvoorbeeld stress of angst kan het cognitief en sociaal emotioneel functioneren aantasten. Stress kan bijvoorbeeld leiden tot (tijdelijke) aantasting van de cognitieve functies.
Mentaal welbevinden	→ ⊕	Fysieke gezondheid	Stress uit zich ook fysiek lichamelijk (gespannen spieren, hoofdpijn, etc.)

RELATIES

M

Middelengebruik/
Verslaving

Fysieke gezondheid

Middelengebruik, of het 'snakken' naar meer kan een negatieve impact hebben op de fysieke gezondheid.

Middelengebruik/
Verslaving

Prosociaal
handelen

Middelengebruik en/of het hebben van een verslaving stimuleert het antisociale gedrag door de dwangmatigheid die een verslaving met zich meebrengt.

Middelengebruik/
Verslaving

Gezonde financiële
situatie

Middelengebruik en anderen vormen van verslaving, zoals gokken, kunnen financieel kostbaar zijn en/of tot financieel onverstandige keuzen leiden.

Middelengebruik/
Verslaving

Psychische
problematiek

Zwaar en/of langdurig middelengebruik kan leiden tot psychische stoornissen, bijvoorbeeld een psychose.

Middelengebruik/
Verslaving

Zelfcontrole

Middelengebruik en andere verslavingen kunnen leiden tot een verlies van zelfcontrole over het handelen en emotie, zowel in een directe situatie (bijv. agressie) als over een langere periode (gedrag om de verslaving in stand te houden).

Middelengebruik/
Verslaving

Mentaal
welbevinden

Het onder invloed zijn van verdovende middelen leidt eerst tot een gevoel van rust en mogelijk blijheid, maar daarna komt een diepe dip in het mentaal welbevinden.

RELATIES

0

Het volgen van opleiding of anderszins opdoen van vaardigheden kan het cognitief en sociaal en emotioneel functioneren stimuleren.

Opleiding is onderdeel van prosociale dagbesteding. Door het spreken van de Nederlandse taal kunnen er makkelijker prosociale relaties gelegd worden in een breder gedeelte van de samenleving.

Voor prosociaal gedrag zijn naast o.a. de juiste attitudes ook vaardigheden nodig. Bijvoorbeeld vaardigheden in de communicatie en omgang met mensen, plannen van de bezigheden en verzorging.

Antisociaal handelen, zoals het plegen van een delict, komt deels tot stand door de situatie waarin iemand zich bevindt. Indien een gelegenheid zich aandient kan het moeilijk zijn voor een persoon om prosociaal gedrag te blijven vertonen.

Delicten zijn een uiting van antisociaal handelen. Wanneer een persoon prosociaal handelt pleegt hij of zij geen delicten.

Het waarnemen van de anti- en prosociale handelen door de sociale relaties en hun reactie. Prosociale relaties zullen prosociaal gedrag vaker goedkeuren en antisociaal gedrag afkeuren. Voor antisociale relaties geldt het omgekeerde.

RELATIES

P

Prosociaal
handelen

Goedkeuren van
het eigen handelen

Wanneer het handelen in overeenstemming is met de identiteit en attitudes leidt dit tot het goedkeuren van het eigen handelen.

Prosociaal
handelen

Prosociale (vs. antisociale)
relaties

Prosociaal handelen leidt in algemene zin tot meer prosociale relaties in je directe omgeving. Voor antisociaal handelen geldt het tegenovergestelde.

Prosociaal
handelen

Prosociale en
stabiele dagbesteding
(werk, ...)

Prosociaal handelen is in veel gevallen een belangrijke voorwaarde voor het op een prosociale en stabiele manier invullen van de dagbesteding (zoals werk, sport, vrijwilligerswerk, sociale activiteiten). Een gebrek aan prosociaal handelen maakt het lastig om deze activiteiten vol te houden. In extreme zin door delinquent gedrag, bijvoorbeeld stelen, maar ook door meer alledaags gedrag, zoals afspraken niet na komen, agressief zijn etc.

Prosociaal
handelen

Stabiele
huisvesting

Antisociaal handelen zorgt voor mogelijke uitzetting uit de woning. Dit kan het plegen van delicten zijn, maar ook antisociaal handelen richting buurtbewoners of de huisbaas.

Prosociale (vs. antisociale)
relaties

Prosociale en
stabiele dagbesteding
(werk, ...)

Wanneer de sociale relaties van een persoon zelf een prosociale en stabiele invulling geven aan hun dag (o.a. werk, sociale contacten) dan ondersteunt dit de voormalig delinquent om zelf ook een positieve en stabiele invulling te geven aan de dag en dit vol te houden. Wanneer de sociale relaties van een persoon een negatieve of instabiele invulling geven aan hun dag kan dit de dagbesteding van de persoon negatief beïnvloeden.

Prosociale (vs. antisociale)
relaties

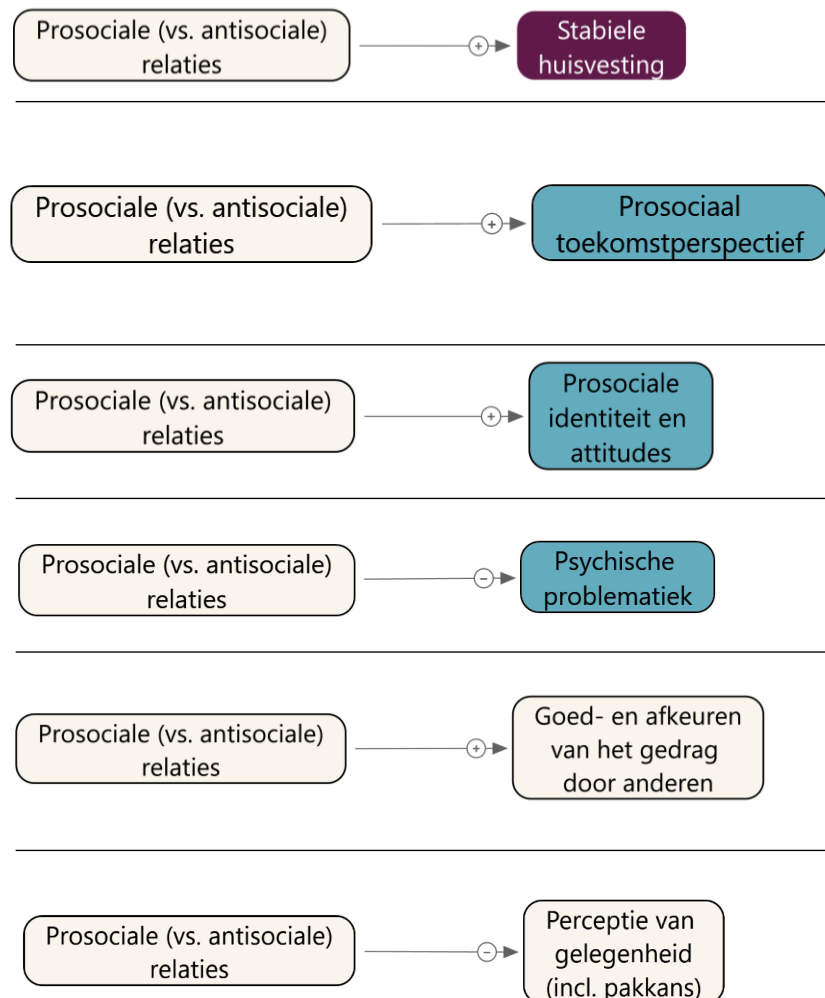

Gezonde financiële
situatie

Sociale relaties (partner, vrienden etc.) kunnen financiële ondersteuning bieden of als rolmodel functioneren.

RELATIES

P

Prosociale relaties kunnen bijdragen aan stabiele huisvesting, door sociale binding, hulp of zelfs het bieden van onderdak.

Mensen zijn geneigd zich te spiegelen aan hun sociale omgeving. Prosociale relaties dragen bij aan het ontwikkelen van een positief toekomstperspectief. Door ondersteuning, aanmoediging en het fungeren als rolmodel. Antisociale relaties kunnen echter afbreuk doen aan het vormen van een positief toekomstbeeld.

Het hebben van prosociale relaties leidt tot het identificeren met die prosociale groep.

Een positief rolmodel kan voor mentale rust en stabiliteit zorgen. Een gebrek aan (of – het ontbreken van) een positief rolmodel kan leiden tot het verkeerd leren handelen in 'moeilijke' situaties.

Sociale relaties kunnen gedrag expliciet of impliciet goedkeuren of afkeuren. Prosociale relaties zullen geneigd zijn sociaal gedrag goed te keuren en antisociaal gedrag af te keuren. Voor antisociale relaties geldt het omgekeerde.

Het omgaan met prosociale personen maakt dat een persoon minder in contact komt met antisociaal gedrag. Hiermee neemt de gelegenheid voor de persoon om (gelegenheid)delicten te begaan af. In de omgang met antisociale personen kan echter een gelegenheid ontstaan voor het plegen van delict of makkelijker gelegenheid opzoeken.

RELATIES

P

Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	→ ⊕	Opleiding en vaardigheden	Door aan prosociale dagbesteding te doen en om te gaan met mensen ontwikkel je vaardigheden zoals taal en plannen.
Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	→ ⊕	Mentaal welbevinden	Het hebben van prosociale en stabiele dagbesteding zorgt voor het ervaren van nut en een hogere kwaliteit van leven.
Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	→ ⊕	Prosociaal toekomstperspectief	Het hebben van prosociale en stabiele dagbesteding leidt tot op zekere hoogte tot nieuwe kansen voor de toekomst.
Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	→ ⊕	Prosociale identiteit en attitudes	Het meedoen in de maatschappij door het hebben van prosociale en stabiele dagbesteding heeft een versterkend effect op het sociaal aankijken tegen deze stabiliteit en jezelf met deze stabiliteit identificeren.
Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	→ ⊕	Prosociale (vs. antisociale) relaties	Een prosociale en stabiele dagbesteding helpt bij het aangaan en in stand houden van prosociale relaties. Een negatieve en/of instabiele invulling van de dagbesteding kan een persoon in contact brengen met antisociale personen en/of sociale relaties met prosociale personen ondermijnen.
Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	→ ⊖	Perceptie van gelegenheid (incl. pak kans)	Een prosociale en stabiele dagbesteding maakt dat een persoon minder vaak op risicovolle plekken komt of zich in risicovolle situaties begeeft. Hiermee neemt de gelegenheid voor de persoon om delicten te begaan af. Een antisociale invulling van de dag kan een persoon echter op plekken en in situaties doen belanden waar antisociaal gedrag waarschijnlijker wordt, bijvoorbeeld door 's nachts rond te hangen op straat.

RELATIES

P-R

Prosociale en stabiele dagbesteding (werk, ...)	→ ⊕	Gezonde financiële situatie	Stabiel werk zorgt voor een stabiel inkomen waarmee een gezonde financiële situatie wordt gecreëerd.
Prosociale identiteit en attitudes	→ ⊕	Goedkeuren van het eigen handelen	Het hebben van een prosociale identiteit en attitudes leidt tot het afkeuren van antisociaal handelen. Dit doordat het eigen handelen niet overeenkomt met de eigen beleving van wat sociaal handelen is.
Prosociale identiteit en attitudes	→ ⊖	Perceptie van gelegenheid (incl. pakkans)	Wanneer een persoon sociaal naar de wereld kijkt (attitude) zullen hem of haar ook minder gelegenheden voor criminaliteit opvallen. Ook zullen de consequenties van het plegen van een delict als zwaarder worden gezien. Dit werkt ook andersom, met overwegend antisociale attitudes zal een persoon ook sneller gelegenheden voor criminaliteit zien.
Prosociale identiteit en attitudes	→ ⊕	Sociaal handelen	Identiteit (wie ben ik) en attitudes (wat vind ik van bepaald gedrag, mensen, plaatsen, etc.) vormen deels de basis voor handelen in zowel positieve als negatieve zin. Identiteit en attitudes zijn echter geen perfecte voorspellers voor gedrag.
Psychische problematiek	→ ⊖	Prosociale identiteit en attitudes	Psychische problematiek kan van invloed zijn op de identiteit en attitudes van een persoon, bijv. door een obsessie, angststoornis of via het zelfbeeld
Psychische problematiek	→ ⊖	Cognitief en sociaal-emotioneel functioneren	Psychische problematiek kan een negatieve invloed hebben op het cognitief en sociaal emotioneel functioneren. Een depressie kan bijvoorbeeld leiden tot een aantasting van de cognitieve functies.

RELATIES

S-V

Rechtsvervreemding kan leiden tot neutralisatie (goedpraten) van antisociaal gedrag. Hiermee vermindert het vermogen om te reflecteren op het eigen handelen en dus de mogelijkheid om identiteit en attitudes te veranderen.

Instabiele huisvesting kan leiden tot o.a. stress, waardoor mensen mentaal minder goed in hun vel zitten.

Frequent verhuizen kan het lastig maken om stabiele prosociale relaties in de in de omgeving op te bouwen.

Het hebben van een sociaal toekomstperspectief leidt tot het herkennen van de keuzevrijheid en handelingsmogelijkheden die je hebt.

Een gewenste verandering in identiteit komt voort uit een verschil tussen wat iemand nu is en wat deze persoon graag wil zijn. Enig toekomstperspectief is dus een belangrijke eerste stap in het komen tot een identiteitsverandering. Wanneer iemand content is met zijn toekomstperspectief zal er ook weinig motivatie zijn om de identiteit te veranderen.

Het vermogen om perspectief te nemen ondersteunt het sociaal handelen doordat een persoon beter in staat is om de consequenties voor anderen te overzien en om consequenties van het handelen in de toekomst te overzien. Omgekeerd is dit ook het geval, een verminderd vermogen om perspectief te nemen betekent dat de consequenties van het handelen minder duidelijk zijn voor de persoon en dus ook minder een rol spelen bij het handelen.

RELATIES

Z

Het vormen van een beeld van doelen, wensen of de toekomstige levensloop vraagt om het vermogen om de toekomst als perspectief te nemen.

Door het vermogen om perspectief te nemen is een persoon beter in staat om de antisociale invloed van anderen op hem/haar als persoon in te schatten.

Zelfcontrole helpt bij het reguleren van gedrag, bijvoorbeeld door agressie te beheersen. Een gebrek aan zelfcontrole kan in bepaalde omstandigheden leiden tot antisociaal gedrag, bijv. problemen met agressiebeheersing.

Beperkte zelfcontrole kan middelengebruik of andere vormen van verslaving in de hand werken. Sterk ontwikkelde zelfcontrole kan helpen bij het omgaan met een verslaving.

Zelfcontrole leidt tot het beter balanceren van inkomsten en uitgaven en bijvoorbeeld het minder snel doen van impulsieve uitgaven.